Az Új Szó ingyenes melléklete

Könyvjelző

2006. augusztus 24. 5. évfolyam 8. szám

Giuseppe Arcimboldo: A könyvtáros. Olaj, 1566

Görözdi Judit könyvéről

5. oldal

Esterházy Péter könyvéről

6–7. oldal

Dušan Šimko könyvéről

12–13. oldal

Tízezer koronás díjazású írás

(Szépirodalmi pályázat)

A Szlovákiai Magyar Írók Társasága *Az év irodalmi alkotása* címmel szépirodalmi pályázatot hirdet szlovákiai magyar (állandó szlovákiai lakhellyel rendelkező) szerzők számára. A pályázatra benyújtható minden olyan magyar nyelven írt szépprózа vagy vers, amely nyomtatásban még nem jelent meg, s amelynek közlési jogával a szerző rendelkezik. Egy szerző csak egy művel vehet részt a pályázaton. Tematikai megkötés nincs. A pályamunka csupán gépelt vagy nyomtatott formában, annak minden oldalán jeligével ellátva, postai küldeményként nyújtható be. A pályaműhöz külön, zárt borítékban csatolandó szerzőjének neve és lakcíme. Ezen a borítékon legyen feltüntetve a pályázó jeligéje is. A külső borítékra kérjük ráírni: *Szépirodalmi pályázat.*

Levélcím: Szlovákiai Magyar Írók Társasága
Alžbetínske námestie 1
929 01 Dunajská Streda

A pályázatok beérkezési határideje:
2006. október 1.

Pályadíj: 10 ezer korona, valamint a Lipcsey György által felajánlott Kapcsolatok című kisplasztika.

A pályázatra benyújtott szépirodalmi alkotásokat irodalomkritikusokból álló zsűri bírálja el. A díjnyertes mű első felhasználási joga a Szlovákiai Magyar Írók Társaságát illeti meg. *Az év irodalmi alkotása* a Bárka című magyarországi folyóiratban jelenik meg a díjátadást követően. Az ünnepélyes díjátadásra 2006. november 10-én kerül sor Párkányban, az Őszi Írófesztivál keretében megrendezett irodalmi esten, ahol *Az év irodalmi alkotása* egy neves színművész tolmácsolásában hangzik el.

A nem díjazott szövegeket a pályázat kiírója nem őrzi meg, és nem küldi vissza.

Bemutatott könyveink adatai:

Fazekas József–Hunčík Péter (szerk.)
Magyarok Szlovákiában II.
Fórum Kisebbségkutató Intézet–Lilium Aurum

A kiadvány a *Magyarok Szlovákiában (1989–2004)* című összefoglaló tanulmánygyűjtemény folytatása és szerves függeléke; a jelzett időszakban született, a szlovákiai magyarsággal kapcsolatos dokumentumokból közöl átfogó válogatást. Ezekhez terjedelmes kronológia tartozik.
Kötve, 464 old., 17x24 cm
bolti ár: 400 Sk
kedvezménnyel: 360 Sk

Görözdi Judit
Hangyasírás, csillagmorajlás
Kalligram

A mű Mészöly Miklós két különböző írói korszakából származó alkotásában (a *Saulus*ban és a *Megbocsátás*ban) vizsgálja az elhallgatásalakzatok konkrét változatait. A szerző szerint „a mészölyi csendek" a *Saulus*ban a nyelven keresztüli elérhetetlenségére, a *Megbocsátás*ban a valóság hiteles megjelenítésének korlátozottságára irányítják az olvasói figyelmet.
Kötve, 112 old., 11,9x18,7 cm
bolti ár: 150 Sk
kedvezménnyel: 130 Sk

Scheirich László
A mi Magas-Tátránk
Nap Kiadó

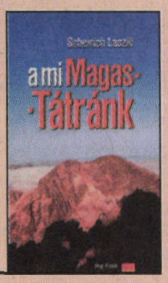

Egyedülálló monográfia a Magas-Tátra történetéről, történelmi eseményeiről, földrajzi neveinek kialakulásáról, a hegység régi kutatóiról, hegyi vezetőiről, a Tátrával összefüggő neves személyekről, a turistaszervezetekről, a csúcsok első meghódítóiról stb. Sok fényképpel, színes térképmellékletekkel, magyar–szlovák és szlovák–magyar helységnévtárral.
Fűzve, 316 old., 11,5x20,5 cm
bolti ár: 290 Sk
kedvezménnyel: 250 Sk

Sellyei József
Mellnek szögezett bicska
Madách-Posonium

A Magyar Antaeus Könyvek sorozatában megjelent kötet Sellyei József (1909–1941) prózáiból kínál átfogó válogatást, Ozsvald Árpád összeállításában és az életmű összegző tanulmányával.
Kötve, 160 old., 12,5x20,2 cm
egyezményes ár: 125 Sk

Šimko, Dušan
Japán díván
Kalligram

A *Japán díván* a szerző kétéves kutatóútja idején Tokióban és Kiotóban született. Šimko egy klasszikus szerelmi háromszög példáján olyan félreértéseken alapuló történetet mutat be, mely az idegen kultúrával és társadalommal való találkozás tapasztalatain alapul. F. Kováts Piroska fordításában.
Kötve, 168 old., 11x18,5 cm
bolti ár: 200 Sk
kedvezménnyel: 160 Sk

Rejtvény

„Némelyik fogalom a szükségesnél jobban mozgatja a képzeletemet. Például ha kimondom: századforduló, ilyenkor csikorogni hallom tengelyén századunkat. Nyikorognak a kerekek – száz év! –, hosszú táv, berozsdásodott a sok csavar, sín, rugó..."

Kérdés: Ki a szerzője az idézett soroknak? Segítség: az író, drámaíró és dramaturg, ha élne, 2006. augusztus 9-én lenne százéves. Ismertebb művei: *Kásahegy, Időzített boldogság, Utóirat.* A helyes megfejtések beküldői közt értékes könyveket sorsolunk ki. Különdíjat sorsolunk ki azok közt, akik megírják az idézett szöveg címét is (ez azonos az író 1974-ben megjelent művének címével). A rejtvényt Méry Júlia kedves olvasónktól kaptuk.

Továbbra is várjuk az olvasással kapcsolatos véleményüket, rövid könyvbemutatóikat, a mellékletben szereplő kiadványokkal kapcsolatos élményeiket – a megjelentetett levelek feladóit könyvvel honoráljuk.

Az Új Szó könyvekkel és olvasókkal foglalkozó melléklete

Könyvjelző

Megjelenik havonta egyszer
Készül a Szlovák Köztársaság Kulturális Minisztériumának támogatásával

Szerkeszti: **Csanda Gábor**
DTP: **Toronyi Péter**

Levélcím:
Könyvjelző, Námestie SNP 30,
814 64 Bratislava 1
Villámposta:
konyvjelzo@poetic.com
www.ujszo.com

A Könyvjelző legközelebb szeptember 21-én, csütörtökön jelenik meg.

Balla: Igényes dolgok

Rajtakaptam a volt szeretőmet, amint a könyvesboltban színes borítójú kiadványokat nézeget. Kimérten üdvözöltük egymást. Szigorúan betartottam a távolságot, mert fontos a jelenlegi társam, a soros egész életre szóló, az újabb csakis egyetlen. Ezenkívül azért sem közeledtem az exszeretőmhöz, mert az éjjel a felső ajkamon egy hatalmas undorító sömör jelent meg.

Rápillantottam a könyvekre, melyeket a kezében szorongatott, és megkérdeztem:

– Ezeket akarod olvasni?

Ismeri a kompromisszummentes nézeteimet, felfuvalkodottságomat és álízlésemet, tehát rutinosan kivágta:

– A barátnőmnek válogatok. Egy kicsit egyszerűbb, ilyeneket szeret.

– És te mit olvasol?

Vizsgálódó-méregető pillantást vetett rám, álláspontját latolgatva:

– Én igényes dolgokat olvasok. Ilyen könnyű könyvek már nem érdekelnek.

– Igényes dolgokat? Azok milyenek?

– Hát, bonyolultabbak.

– Jó, de mégis milyenek? – emeltem fel a hangom.

– Hát... – habozott. De aztán önérzetesen befejezte: – Azokban már azért gyilkosság is előfordul.

A mininovellát a szerző (Vladimír Balla) *De la Cruz* című kisprózakötetéből (Koloman Kertész Bagala, L.C.A. Publishers Group, Levice, 2005) vettük. **Hruška Nóra** fordítása

Nyerteseink

Mellékletünk legutóbbi feladványában néhány könyvnek (ugyanarra) a szerzőjére kérdeztünk rá; a helyes megfejtés egyetlen rejtvényfejtő olvasónknak sem okozott gondot: igen, Duba Gyuláról volt szó. Három nyertesünk, akik sorsolással könyvet nyertek: **Orbán Gabriella** (Krasznahorkaváralja), nyereménye: Báthori Csaba *Boldog ólom* című verseskötete (a Kalligram ajándéka), **Őszi Irma** (Kamocsa), nyereménye: *Szlovákiai magyar szép próza 2006* (az SZMÍT és a Lilium Aurum ajándéka), valamint **Vankó Henriett** (Fülek), nyereménye: *Szlovákiai magyar szép versek 2006* (az SZMÍT és a Lilium Aurum ajándéka). Mindhármuknak gratulálunk!

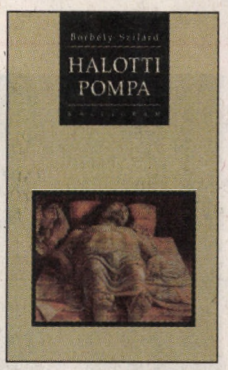

A feladvány beküldőjének, **Motesiky Árpádnak** Borbély Szilárd *Halotti Pompa* (a Kalligram ajándéka) című kötetét postázzuk. („Borbély Szilárd könyve valóban nagyszabású költői vállalkozás. A *Halotti Pompa* minden elemében, a legapróbb részletekig kidolgozott, csiszolt műalkotás, melyben még a Cranach-művek és Mantegna festménye, valamint az egyéb apróbb illusztrációk is az egész alkotás jelentéskörét erősítik; a könyv külső megjelenésének szépsége tehát nagyon is belső tartalmak által jön létre." – Dérczy Péter: *A fájdalom katedrálisa*, részlet. Élet és Irodalom, 48/25.)

A hónap mondata

„Miként a madárnak nem kell tanulnia a fészekrakást, nekem sem kell tanulnom, mit miért írok, s nem is érdekel, érti-e ezeknek a soroknak az összefüggését más is."
(Hogya György: *Agyagtáblák*. Irodalmi Szemle, 2006/8., 58.)

Nem a sors teszi a könyvet

A helyzet a szörny és a királylány ominózus esetére emlékeztet azzal a bölcs férfiúi megállapítással megtoldva, hogy „a csúnya nőbe is bele lehet szeretni." Külleme alapján ugyanis egy újgazdag új könyvtárát messze ívben el kellene kerülnie.

Tulajdonképpen a végső megoldás stádiumában leledzett, amikor lemondó tekintetem tétován megakadt rajta, hogy több társával együtt kiragadjam a megannyi bezúzásra szánt könyv közül, s amolyan Schindler módra, bár nem azonos anyagi lehetőséggel még egy időre megmentsem az enyészettől. Más alkalmakkor a hasonló tevékenységem az antikváriumok szűk, de financiálisan meghatározott területére korlátozódik, ahová a könyvek volt ajándékként kerülnek, a hálátlan megajándékozottak közvetítésével.

A szóban forgó könyv azonban egy nagyobb könyvtár felújítása során került volna kiselejtezésre. Mi tagadás, sokat nyomott a latban a szerző neve, bizonyos Móra Ferencé. Ami viszont a címet illeti, nem hangzott bizalomgerjesztően: *A fele sem tudomány*. Az embert elgondolkodtatja az ilyen cím. Manapság sok finom küllemű könyv bizonygatja határozottan magáról, hogy tudományos, menet közben azonban kiderül, hogy bizony a fele sem tudomány. Akkor pedig mit kezdjen az ember egy piszkos fedelű, kissé salátába indult könyvvel, amelyik csak úgy kijelenti magáról, hogy ami benne foglaltatik, annak a fele sem tudomány? Ilyenkor az ember úgy véli, az őszinteség megér egy misét, illetve Párizs egy rongyos könyvet, s csak azért is elviszi.

Odahaza, könyvnyüvés közben azután kiderül, hogy egy régi vágású úriember típusú könyvről van szó, amely szerény, nem dicsekszik, s csak közben derül ki, micsoda egyéniség. Igazi nemes lélek a könyvtársadalomban. Átolvasva valóban azt a következtetést vonhatjuk le, hogy tényszerűsége semmilyen tudományosságot sem igényel, annyira érthető és egyszerű, amiről ír. Az egészhez azonban egy múzeum- és könyvtárigazgató több évtizedes tájékozottságára és türelmes kíváncsiságára volt szükség.

Ma már talán nem minden megállapítása állná meg a helyét, de nagy része mindenki számára tanulságos lehet. Értve ez alatt azokat, akik magyar nyelven olvasnak és beszélnek. Tárgyilagosan és korabeli dokumentumokra hivatkozva értekezik a magyarság nagy nemzeti ünnepeiről, évfordulóiról. Az aradi tizenháromról, akiknek a sírhelyét pár évvel a tragédia után már nem is tudták teljes bizonyossággal megtalálni, s hogy az első nyilvánosan vállalt megemlékezésen csak egy – azóta réges-rég kiszáradt – fát ültettek el a szomorú helyen, amely alkalomból nem hangzottak el nagy szólamok. (A könyvből megtudhatjuk, hogy a forradalom és szabadságharc egyik szimbóluma, Táncsics Mihály nincstelen kolduskén fejezte be életét.)

A magyarság virágairól szóló esszéből többek között az is kiderül, hogy az ispilángi rózsa nem egy helységnévvel jelölt virág, hanem az Arad megyei sváb leányok „ich spiel' ein..." kezdetű énekéből öröklődött ránk. Továbbá korabeli olvasatban szerezhetünk tudomást arról, hogy nimbuszromboló és nimbuszépítő nemzetirokonságkereső elméletek már jóval korábban is voltak szép számban. S nem utolsósorban az ásatásokat személyesen vezető polihisztor panaszaiból azt a következtetést vonhatjuk le, hogy az igazi értékekre abban az időben is kevés pénz jutott, és az illetékesek dilettantizmusa sok esetben akkor is a gazdag tárlatok elsorvadásához vezetett.

Szóval, visszatérő olvasmányaim egyike ez a több mint negyvenöt éves csúnya könyv, amelyet a szép múltú Magvető adott ki boldogult csikókoromban, s bárkinek ajánlanám, aki nem bútordarabnak szánja.

Csóka Gábor

IRODALOM–PUBLICISZTIKA

Dobos László
Évgyűrűk hatalma
Madách-Posonium

A szlovákiai magyar irodalomban regényíróként és politikusként ismert Dobos László a publicisztika műfaját az eredeti, a gondolati próza jelentésében műveli. Az *Évgyűrűk hatalma* a szerző összegyűjtött publicisztikai írásainak az első kötete.

Kötve, 288 old., 13x20 cm
bolti ár: 210 Sk

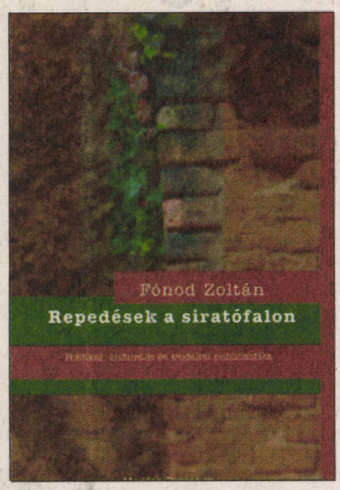

Fónod Zoltán
Repedések a siratófalon
Madách-Posonium

Ellentmondásos korunk s benne a szlovákiai magyar nemzetiség közösségének és irodalmának megannyi kérdőjele mered felénk az ismert irodalomtörténész helyzetrajzaiból, interjúiból, kommentárjaiból, vezércikkeiből és naplójegyzeteiből.

Kötve, 384 old., 13x20 cm
bolti ár: 230 Sk

Gál Sándor
A Szövetség
AB-ART

A *Gál Sándor egybegyűjtött művei* sorozat VI. kötete a szerző publicisztikáját foglalja össze: jeles kulturális napokkal összefüggő beszédeit, cikkeit, nyilatkozatait. A könyv címe a benne foglalt terjedelmes első fejezettel függ össze, mely a Csemadok történetét dolgozza fel, annak négy évtizedét, a szerző látószögéből.

Kötve, 304 old., 15x21 cm
bolti ár: 360 Sk

Grendel Lajos
A kutya fája
Nap Kiadó

A szerző három publicisztikai sorozatban közölt esszéinek, jegyzeteinek, naplóinak gyűjteménye irodalomról és kultúráról, közéletről és napi politikáról, hagyományról és fejlődésről, nemzetről és egyetemességről. A *Kaleidoszkóp Könyvek* sorozat 4. darabja.

Fűzve, 208 old., 12,5x18,5 cm
bolti ár: 150 Sk
kedvezménnyel: 130 Sk

Lacza Éva
Jelek a porban I.
Nap Kiadó

A szlovákiai Pátria Rádió kitűnő riportere évtizedeken át készítette mélyinterjúit a szlovákiai magyar irodalom legjelesebbjeivel. A két kötetre tervezett kiadvány első részében többek között Tőzsér Árpád, Grendel Lajos, Bereck József, Barak László, Tóth László, Cselényi László vallanak legszemélyesebb műhelytitkaikról.

Kötve, 216 old., 13x20,5 cm
bolti ár: 190 Sk
kedvezménnyel: 170 Sk

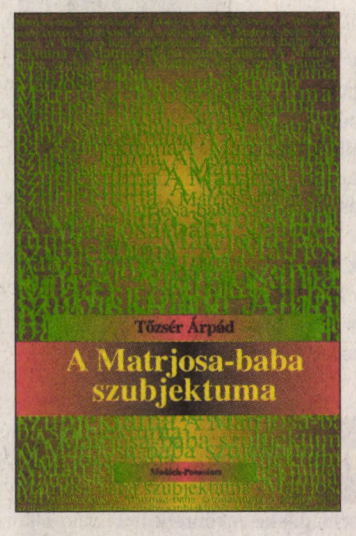

Tőzsér Árpád
A Matrjosa-baba szubjektuma
Madách-Posonium

A szerző esszéket, jegyzeteket, interjúkat tartalmazó publicisztikai gyűjteménye az irodalomról, a nyelvről és a közéletről való gondolkodás jegyében állt össze. Mint a címadó interjúban, a kötet szinte minden írásában ott dolgozik az írói-művészi szuverenitás, az alkotó szubjektum talánya és védelme.

Kötve, 268 old., 12x20 cm
bolti ár: 180 Sk

Amiről nem lehet hallgatni

Természetesen nagyon különböző okai lehetnek annak, amiért egy művet lehet szeretni és íróját csodálni. Ezek egyike minden bizonnyal az, amikor az olvasó megérzi a mesterségbeli tudás, a műalkotás létrehozásához elengedhetetlenül szükséges fegyelem, ihletettség és poétikai igényesség kisugárzását a műben. Az ilyen művek olvasásakor azt érezzük, hogy bennük a legutolsó pontig és vesszőig minden a helyén van, hogy írójuk addig fúrta-faragta, ütötte, kalapálta az anyagot, míg az össze nem állt valami véglegessé és megbonthatatlanná. Mészöly Miklós ilyen író. Írásművészete a hiteles művészi megszólalásra való szakadatlan törekvésből nyerte és nyeri energiáját, abból a belső igényből, amely nem elégszik meg a közepessel vagy a jóval, csakis azzal, ami már súrolja a tökéletest. Ez az alkotói magatartás a megszólalás eszközét, a nyelvet a végső határokig üzi: közvetlenül a csend határvidékére. A *Saulus*ban vagy a *Családáradás*ban egészen addig a pontig, ahol a szavak a végsőkig lecsupaszítva, az éjszaka vakító fényében már a csendet ostromolják.

A nyelvnek az a kíméletlen ökonómiája, amellyel ezekben a művekben is találkozunk, nem stiláris műgond vagy szerzői hiúság kérdése. Alapja sokkal inkább az a metafizikainak is nevezhető vágy, amely a nem kimondható kimondását célozza. „Egy igazi írónak – vallja Mészöly – nem az a témája, amiről beszélni lehet, hanem amiről nem lehet." És ez nem más – tehetnénk hozzá –, mint magának a lehetetlennek a megkísértése. Mert hogyan is beszélhetnénk (írhatnánk) arról, amiről nem lehet, anélkül, hogy ne esnénk az üres fecsegés vagy a végső elnémulás tátongó szakadékába? Könnyen meglehet, hogy a zuhanás csakugyan elkerülhetetlen, s a célt csak elvéteni lehet. De nem éppen abban rejlik az író feladata, hogy a lehetetlennel dacolva (akár a végső kudarc tudatában) a mindent kimondás és a fenyegető csend közötti hajszálvékony mezsgyén kutassa szüntelen a hiteles megszólalás éltető forrását? A *Saulus* egyik jelenetében a gyerekek azzal szórakoznak, hogy megpróbálnak egy pénzérmét átgurítani az úton úgy, hogy az mindvégig a házak között beszüremlő napfény keskeny sávjában haladjon. Olvasható ez úgy is, mint magának az írásnak az allegóriája.

Egyáltalán nem meglepő, hogy az ilyen próza újra és újra feladat elé állítja az olvasót, a kritikust pedig arra készteti, hogy (akár a végső kudarc tudatában) időről időre kísérletet tegyen a mű összetettségének feltérképezésére. Görözdi Judit könyvecskéje (*Hangyasírás, csillagmorajlás. Elhallgatásalakzatok Mészöly Miklós írásművészetében*) újabb szép példáját szolgáltatja ennek. (Érdekesség, hogy – Thomka Beáta Mészöly-monográfiája és Grendel Lajos kései Mészöly-művéket elemző könyve után – ez már a harmadik kötet a Kalligram kiadásában, amely teljes egészében Mészöly Miklós művészetével foglalkozik.)

Mint ahogy azt címe is sejtetni engedi, Görözdi Judit könyve nem irodalomtörténeti babérokra pályázó munka, hanem egy irodalomelméleti alapozású dolgozat, amely nem törekszik az alkotó pályájának bemutatására, sem irodalomtörténeti helyének kijelölésére. Mindössze egy részkérdést vizsgál a mészölyi életművön belül, s azt is csupán két szövegen keresztül. Ez így első hangzásra kevésnek tűnhet, de ezúttal is érvényes a közhely, hogy a kevesebb több. Az elhallgatással és a csenddel kapcsolatos kérdések középpontba állítása és e kérdéskörnek előbb elméleti-bölcseleti, majd szövegcentrikus vizsgálata jó választásnak (és eljárásnak) bizonyul. Mindenekelőtt azért, mert így el tudja kerülni az önkényesség látszatát, mely valóságos rémképe minden irodalomelméleti dolgozatnak. Az elhallgatás, a csend, a kimondhatatlan kimondására törekvő hiteles nyelv megtalálása mind-mind olyan kérdések, amelyek – magának az alkotónak az önreflexiói is tanúskodnak erről – a legmélyebb mozgatói a mészölyi epikának.

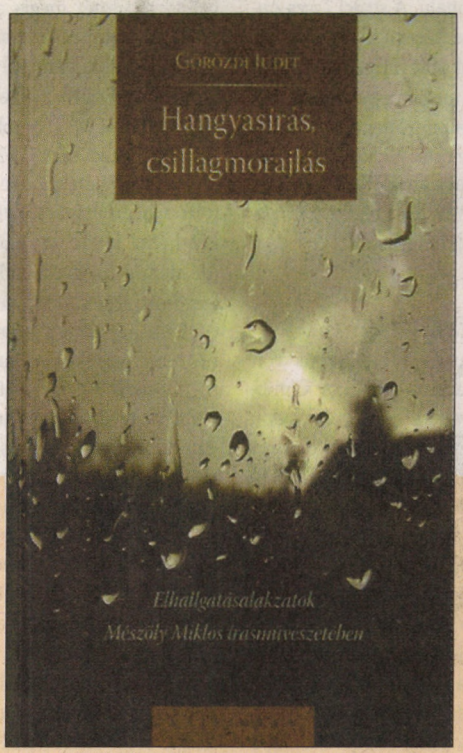

Az alkotói önértelmezés emlegetése nem tévedés és nem is véletlen. Bár a tapasztalat arról győzhet meg bennünket, hogy az írók ritkán számítanak műveik legjobb értelmezőinek, Mészöly üdítő kivétel ez alól (s persze nem az egyetlen). Nem Görözdi Judit az első Mészöly-kutató, aki a Mészöly-esszék és interjúk előterében magának az írónak egyes fogalmait kölcsönvéve próbálja meg értelmezni a művét. (A már emlegetett Thomka Beáta és Grendel Lajos is szívesen alkalmazza ezt a módszert.) Teoretizáló hajlama, az önreflexióra való fokozott igénye és az önmagával szemben gyakorolt kérlelhetetlen szigora okán Mészöly Miklós kiválóan alkalmas erre. Talán nincs még egy író a magyar irodalomban, akinek egyes meglátásai (sőt sajátos fogalmai) olyan erővel világítanák meg művészetét, mint az övéi.

Ez azonban még nem ad garanciát a vállalkozás sikeréhez, és nem is mentesít a feladat terhe alól. Az értelmezőnek magának kell (majdnem úgy, mint a mű alkotójának) kidolgoznia/megtalálnia a megfelelő nyelvet a mű hiteles megszólaltatásához. Még akkor is, ha – akárcsak az írás maga – természetesen ez is lehetetlen feladat. Az értelmezőnek szembe kell néznie a ténnyel, hogy az értelmezés még a legsikerületlenebb műnél is kiszolgáltatottabb. Önmagát csapja be ugyanis, ha azt hiszi, hogy megnyilatkozása olyan szilárdan megvetheti a lábát, mint maga a mű. Értelmezői nyelvünk kiszolgáltatottságának beismerése talán az első lépés az értelmezés hiteles nyelvének megtalálásához. Görözdi Judit megteszi ezt az első lépést. Tartózkodása mindenfajta ráfogástól (íme, egy mészölyi fogalom!), kaptafára húzástól, rendszeralkotástól, valamint folyamatos visszakérdezése („Vagy mégis?") mindenesetre erről árulkodik.

A száz oldalt alig meghaladó könyvecske első felében az értelmező felvázolja azokat a kontextusokat, amelyek tükrében értelmet nyernek a kötet második felének szövegelemzései. Különösen rokonszenves számomra, hogy nem riad vissza attól sem, hogy Mészöly Miklós művészetét tágabb, bölcseleti összefüggésrendszerbe ágyazza. A recepciótörténet vázlatos áttekintése és a szerzői önértelmezés fontosnak ítélt mozzanatainak kiemelése után arra tesz kísérletet, hogy a mészölyi „közérzet" fogalmát a heideggeri „diszpozíció" (Befindlichkeit) felé közelítse. S mindezt úgy, hogy nem sajátítja ki egyiket sem, s nem is érvényesíti az egyiket a másik rovására. A Mészöly-próza posztmodern érzékenységét, annak rend-kívüli jellegét egy másik irányból, a szociológus Zygmunt Bauman gondolatai felől teszi hozzáférhetővé. Bauman teoretikus fejtegetései ugyanoda futnak ki, mint ami felé Mészöly prózája mutat: az ambivalencia nem szüntethető meg, a totális rend nem érhető el, nincs definitív értelmezés.

A filozófiai vagy elméleti háttéranyag jelenléte fontos egy elemzésben (mert mélységet és súlyt ad neki), a vállalkozás sikere azonban minden esetben azon múlik, sikerül-e általuk szóra bírni a művet. Görözdi Judit könyve ebben is megfelel az elvárásoknak. Elsősorban Zsadányi Edit tipológiájára építve előbb a *Saulus*, majd a *Megbocsátás* elhallgatásalakzatait teszi alapos vizsgálat tárgyává. Az elemzések során nem törekszik arra, hogy mereven ragaszkodjon az előre adott szempontrendszer szabta feltételekhez, és a fogalomhasználat kapcsán is megenged magának némi egészséges lazaságot. Összességében véve sikerül az elemzett műveknek olyan aspektusait előtérbe állítania, amelyek ugyan eddig is a Mészöly-recepció aktuális kérdéseinek számítottak, de ilyen alapossággal és világossággal kevesen tárgyalták őket.

Keserű József

Gólszerző: Esterházy

Bemelegítés

Beszéljünk először is arról az embertípusról, amelynek különös ismertetőjegye, hogy szombat délutánonként a lelátón ácsorog (ha tehetné, minden áldott nap ott ácsorogna). Ő a futballfüggő, aki évekre (évtizedekre) visszamenően fel tudja sorolni a kezdőcsapatokat, a cserékkel együtt, s akinél elvonási tünetek jelentkeznek a bajnokság vége és a bajnokság rajtja közötti nyári *holtszezonban* (találó kifejezés).

Beszéljünk hát erről az „élő, gyakorló őrültről" (hogy már a bemelegítésnél Esterházyt idézzem), akit nem hoz lázba holmi foci-vb. Színház ez, futballgiccs – mondja és legyint (anorákján *Notts County FC Till I Die* felirat). Ilyenkor átengedi a terepet a futball birodalmán csak átutazó turistáknak és a futballklisékkel felvértezett, nyüzsgő dilettánsoknak.

Azt azonban ő is tudja, hogy a világbajnokság szükséges rossz, amit azért kell kitenni a kirakatba, hogy legitimálja a függőséget, s ennek köszönhetően nem kell attól tartania szezon közben, hogy a társadalom krómnikkel ragyogású intézetbe száműzi.

A jégkorong hidegen hagyja, a tenisz úri passzió, az olimpiát pedig szimpla szemfényvesztésnek tartja („rizsa á la Coubertin", mondaná Esterházy), a gyógyíthatatlan futballfüggő életében a legnyomasztóbb élmény mégis a világbajnokság. Amikor kerülgetni kell a kibicek csoportjait, amikor mindenki hozzáértőként viselkedik. Akárha egyszer csak mindenki azzal jönne, hogy ért a költészethez vagy – szemléletesebb példával élve – a szívsebészethez. Lám, nem is olyan bagatell dolog ez.

Az ilyen hidegleléses napokon a hasadt tudatú futballfüggő (mert hát ambivalens érzelmekkel viseltetik a labda irányába, szereti is meg gyűlöli is) visszavonul az elfelejtett, üres tribünökre a jegenyefák és a rozoga büfésbódék közé, és előre lejátssza magában mondjuk a Nottingham – Millwall angol harmadik ligás meccset (kezdőrúgás november 25-én délután háromkor, Greenwich Mean Time). Vagy olvas.

Utóbbi esetben nehéz dolga van: a *futballirodalom* meglehetősen egyenetlen színvonalú. A svájci *Tages-Anzeiger* közlése szerint csak idén tavasszal közel 700 futballtematikájú könyv jelent meg a német könyvpiacon, de a dömping ellenére az irodalomból eddig csak Nick Hornby önterápiás célzattal íródott könyve (*Fociláz*) és Mándy Iván regénye (*A pálya szélén*) volt említhető.

Eddig.

Első félidő

Albert Camus futballkapus volt Algírban, Vladimir Nabokov Cambridge-ben védett (az érdeklődők kedvéért: 1-es számú, Nabokov vagy Camus feliratú kapusmez a philosophyfootball.com oldalon rendelhető), Salman Rushdie élt-halt a Lineker-féle Tottenhamért, és emlékezhetünk Jerzy Dudek „bizalmas értesüléseire", aki vatikáni lengyel forrásokra hivatkozva azt állította, II. János Pál pápa számára „nem volt közömbös" az FC Liverpool.

Esterházy Péter negyedik ligás futballista volt. Hogy mit jelent negyedik ligásnak lenni, azt az tudja igazán, aki maga is focizott. Negyedik ligás futballistának lenni majdnem ugyanaz, mint élvonalbeli futballistának lenni. A különbség árnyalatnyi.

Árnyalatnyi a különbség a győzelem és a vereség között is, olykor csak egyetlen potyagólnyi; a (futball)történelmet mégis a győztesek írják: az *Utazás a tizenhatos mélyére* című, először németül megjelenő könyvében Esterházy ízekre szedi az 1954-es berni világbajnoki döntőt. A laikusok kedvéért: Magyarország 2:0-ás vezetés után 3:2-re kikapott attól a nyugatnémet csapattól, amelyet két héttel korábban 8:3-ra megvert (de nem is megvert, sokkal inkább lemosott, szétszedett, megalázott).

„Ez a mérkőzés a teremtés szégyene, botrányos lyuk az igazság firmamentumán" – így Esterházy, aki előbb nagyvonalú gesztussal felajánl egy döntetlent, egy dicsőséges döntetlent a németeknek, majd *Az Atyaúristen margináliái, avagy bevezetés a teremtésbe* című fejezetben frappánsan újraírja a történelmet. Az Atyaúristen ugyanis úgy dönt, helyreállítja a világ rendjét, ezért az ominózus finálében 2:2-es állásnál beavatkozik a mérkőzésbe, s Griffiths partjelzőnek így nem marad ideje lesre hivatkozva érvényteleníteni Puskás szabályos gólját, mert összeesik.

Innentől kezdve az események lavinaszerűen követték egymást. „Liebrich vallási őrült lett, ez a tizenhatoson belül nem elfogadható, azonnal kivettem az élők sorából, mire Fritz Walter, az egyetlen érző lélek abból az igazán közepes csapatból szörnyethalt. A bíró le akarta fújni a meccset, erre ő is (nem volt más választásom). Pánik a nézőtéren, egymást taposták halálra, evvel akkor nem volt dolgom, de nem akartam, hogy a maradék rossz híremet keltse, úgyhogy ott mindenki meghalt. Kedvenceimmel, kiket tenyeremen hordtam, a magyarokkal sem tehettem kivételt. (...) Minthogy a kiismerhetetlen mozgású Czibor kifutott a stadionból, így pusztulnia kellett a városnak is, és ezért akkor befellegzett az egész Tell Vilmos-bagázsnak. (...) Sírásra nem maradt idő (és ember sem), kicsit furcsa volt a csönd, mindenesetre a magyarok vezettek 3:2-re."

Szünet (kitekintés az angol tribünökre)

Esterházy téved, amikor azt írja: a valódi drukker tudja, hogy a futball a győzteseké. Vagy nem téved, csak következetlen: néhány oldallal korábban még költőinek nevezi a szurkolói létet. A költői léttel viszont összeegyeztethetetlen a győzelemhez való görcsös ragaszkodás.

A futball lényege nem a győzelem, hanem a győzelem *lehetősége*. A hit abban, hogy a futball csodákra képes. Van Nick Hornbynak egy novellája (*The Abbey Habit*), amiben a Cambridge United 1983/84-es lidérces szezonjáról ír: zsinórban 31 meccs győzelem nélkül. A csapat súlyos letargiája akkor ért véget, amikor biztossá vált, hogy kiesnek: évadzáróként megverték a sokkal jobb erőkből álló Newcastle-t, a közönség pedig őrjöngve ünnepelt, ünnepelte a csapatot, amely hét hónapnyi böjt után győzelemmel ajándékozta meg őket.

Vajon akkor is ugyanolyan inten-

Puskásról

„Puskás a futball utolsó személyisége, a modernitás utolsó villanása és összefoglalása, az út az egyetlen metafora felé. Őt követően már (csak) sztárok vannak..."

A kapusról

„Minden kapus őrült. Hangyás, flúgja van, nincs ki a négy kereke. Aki nem őrült, az nem is kapus, az csak »valaki, aki a kapuban áll«".

Az olasz fociról

„Például az olasz foci olyan, mint az olasz regény: nem minden olasz regény jó, de nagyon rossz nem tud lenni. (Itt az olasz vélemények nem mérvadók!) Egy olasz futballista, az is mindent tud. Így születik. Sose csetlik-botlik, legfeljebb a második félidőre elfárad."

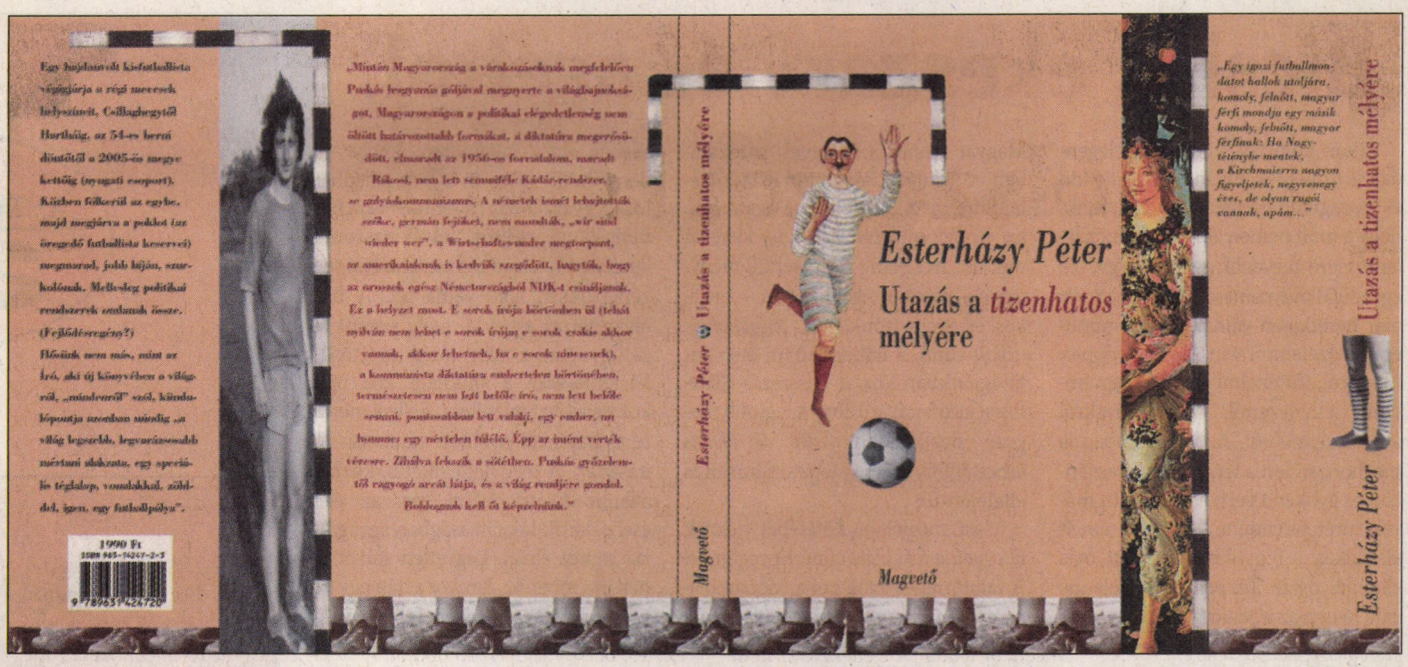

zitással tomboltak volna azok a meglett férfiak és pocakos családapák, ha előtte zsinórban 31 meccset nyernek? Nem csömörlöttek volna meg attól az érzéstől, hogy minden egyes hétvégén elégedetten, mosolyogva hagyják el a stadiont?

Stephen Foster hivatásos Stoke City-drukker írja az *Ott állt nevetve* (*She Stood There Laughing*) című könyvében, hogy 2003 januárjában, amikor az outsider Stoke egymás után két bajnokit megnyert, aztán bónuszként legyőzte a kupában a Wigant is, napokig nem találta a helyét. Nem volt kellemetlen érzés, egy csöppet sem volt az (pillanatnyi felvillanása annak, milyen lehet egy nagycsapatnak szurkolni), de valahogy furcsa volt, idegen, ismeretlen. „Mintha a vattacukor mellé gyümölcspoharat és pudingot rendelnénk – nem émelyítő egy kicsit?" Hát hol marad a kín, a fájdalom, a kétségbeesés?

Második félidő

A futballfüggők nem csupán javíthatatlan álmodozók (*Álmok álmodói* és a német futballromantika), hanem tényfetisiszták is. A futball ugyanis nem élet-halál kérdése, mondotta volt egyszer Bill Shankly (van-e, ki e nevet nem ismeri?), hanem sokkal, de sokkal fontosabb.

„1985-ben megmutattam a fiamnak a brazilokat... Hideg március volt" – írja Esterházy (18. o.). Márciusnak március volt, de nem 1985, hanem 1986 márciusa: Magyarország a Népstadionban 3:0-ra legyőzte Brazíliát (ne hallgassuk el: Esterházy Márton nagyszerűen játszott).

1985-ben is volt egy emlékezetes „Esterházy-meccs"; szeptemberben az UEFA-kupa első fordulójában az AEK Athén 1:0-ra megverte a Real Madridot, Esterházy Márton góljával. „Az öcsémet a Michel fogta, ha még emlékeznek rá, siralmasan" – írja Esterházy (8. o.). Nem emlékszünk. Michel jobb oldali középpályás volt, aligha hihető, hogy emberfogást játszott volna azon a mecscsen, amikor ott volt Chendo, Sanchís, Maceda és Camacho is. „Butrageno folyamatosan vigasztalta." Emilio Butragueñóról, a Keselyűről van szó.

„Lehet-e egy futballpálya négyzet alakú? Sehol nem olvastam arról, hogy tiltva volna, viszont a megengedett méretek 50–100 yard x 100–130 yard... Lehet-e és van-e a világon 100 x 100 yardos focipálya? Ezt a problémát szeretném a világ közvéleménye elé tárni." (26. o.) Meglepő felvetés a matematikus végzettségű Esterházy részéről.

Megnyugtathatjuk: a probléma – Wittgensteinnel szólva – nem létezik; ha egy kérdést fel lehet tenni, meg is lehet válaszolni azt. A futballpályák méreteit illetően ajánlott szakirodalom a FIFA vonatkozó kiadványa (*Laws of the Game*, FIFA, Zürich, 2006), amelyből megtudható (4. o.), hogy a futballpálya megengedett mérete valóban 50–100 yard x 100–130 yard, azzal a kikötéssel, hogy az oldalvonalnak hosszabbnak kell lennie az alapvonalnál.

Megfejtés: a futballpálya nem lehet négyzet alakú.

Tiszteletkör helyett

„Futballozni mindenki futballozott, az is, aki nem, ez a futball sine qua nonja, de nem mindenki futballista. Én az voltam."

Esterházy esetében a múlt idő használata indokolt, főleg akkor, ha a „futballista" alatt nem csupán a „labdarúgást űző sportolót" értjük, hanem az „élő, gyakorló őrültet", akinek már a meccsre gondolva felgyorsul a pulzusa. Ha valamit hiányolhatunk Esterházy könyvéből, az az Ich-erzähler megszállottsága (ami, futballkönyvről lévén szó, alapkövetelmény: lásd Csempe-Pempe alias Vidor Gyulát Mándy *esszenciális* futballkönyvében).

Persze, Esterházy fölényes technikai tudása elvitathatatlan: „mindent tud a labdával"; leheletfinoman cselez, ívelései mértani pontosságúak, nevetve képes kiosztani néhány köteny oda-vissza (á la coltán várgá), így aztán a német kultúrtörténeti tiszteletköröket sem érezzük ballasztnak (Esterházy a német *Süddeutsche Zeitung* felkérésére írta könyvét).

Zsonglőrködés és higgadt elegancia, mint mindig: de mintha az *Utazás...* írása közben „nem izzadta volna át a dresszt".

Gazdag József

Egy félpályáról lőtt góljáról

„...hogy láttam-e, hogy a kapus túlságosan kint áll, és ezért cselekedtem gyorsan és leleményesen, vagy mindezt nem láttam, és a hülyék istene, a szerencse kísérte lövésemet, be is ment, nem lévén értelemszerűen szemüveg rajtam, nem láttam azonnal, hogy tényleg gól-e, néztem csak előrefele, nézett, bazmeg, előrefele, állt a kezdőkörben egyedül, és csodálkozott, mért ugrik rá egyszerre az egész csapat."

Beckhamről

„Szellemi horizontom Beckhamtől Balzacig terjed."

A meccsnézésről

„Úgy meccset nézni, mintha a siralomházban néznéd az utolsó meccscset, melyet még engedélyezett celládban a porkoláb. Életre-halálra meccset nézni, mert ez a legnagyobb, az emberi ajándék. Gondold meg, hogy csak az ember néz meccset."

Bicska, ekeszarv és acéltoll

Újkori mítoszok korát éljük, legendák is születnek. Talán a gyorsuló idő és a száguldó események feltételezik, hogy a múlt némely dolgai különös jelentőségre tegyenek szert, naggyá és egyedülállóvá nemesülnek, néha mármár heroikussá válnak. Szinte mindegy, győzelemről van szó vagy éppen bukásról, történelmi tényről vagy emberi léthelyzetről, eredményekről vagy sérelmekről. Az irodalomban is meghonosodott a tendencia, elburjánzott és gyökeret vert: emberfeletti művek hírét teremtette, magasba emelt alkotókat, s fényükben minden más elhomályosult. Közben lényegtelenné vált, jó-e ez az irodalomnak, vagy sem; a kor szellemi irányzata lett, s azóta is hat. Emlékszem, annak idején menynyire elbűvölt Márquez *Száz év magánya*, s a fiktív kolumbiai falu, Macondo világa, a Buendía család nemzedékeinek küzdelmei az állandó forradalmak és egzotikusan túlfűtött erotikájuk légkörében. Micsoda sorsok, ámuldoztunk, mily pompás szómágia! Távoli volt, különös, igazi. Mindig is szerettünk messzire nézni és bámulni messzi csodákat, lelkendezni idegen dolgokért. Elbódított az egzotikum, az idegen nagyság, s hogy lelkesedtünk érte, magunkat is nagynak érezve általa. Talán a kishitűek tulajdonsága – és menedéke? – ez.

Sellyei József *Mellnek szögezett bicska* című könyvét olvasva támadtak ilyen gondolataim. A kötetet a Magyar Antaeus Könyvek sorozatában a Madách-Posonium Kiadó jelentette meg. Sellyeiről az avatottak, az irodalomtörténészek is keveset tudnak. Azt pedig talán senki, menynyire – szinten egzotikusan – érdekes és nagy írónk volt. *Megalkuvás nélkül* című, a háború utáni első antológiánkban közölt *Lósorozás Gádoroson* című írását Fábry a legjobb magyar novellának nevezte, de *Nádas házak* (1957) című válogatott írásait is elfelejtettük.

Most megjelent kötetéből nézzük *Elfogyott a föld alóla* című kisregényét! A falutörténet gyökerei a Monarchiába nyúlnak vissza. A nevenincs falu a dombbá szelídült hegyek déli nyúlványán fekszik, lakói kézműves fazekasok, göröncsérek. Falujuk alól, a domb testéből nyerik-vájják ki a finom agyagot, amelyből messze földön híres edényeiket készítik. Tálaikat és korsóikat, köcsögeiket és fazekaikat, házuk falát is ebből készítik fűzvessző fonatokkal erősítve. A negyvennyolcas forradalmat követő jobbágyfelszabadítás és földosztás – a kommaszáció – során szalagföldeket kapnak az egyházi birtokból, hitvány szántóföldeket, melyeket elhanyagolnak, mert az ő mesterségük és életforrásuk a fazekasság. De a domb teste fogyatkozik, a finom agyag már hitvány földdel keveredik, a cserepesek fölélték maguk alól a földjüket. Közben szaporodnak s egyre nagyobb ínségben élnek falujukban, amely – a dombon ülve – nem is terjeszkedhet. Mind gyakrabban tekintgetnek „harminc ölnyi mélyen" fekvő haszontalan földjeik felé: a gölöncsér életet szegényparaszti sors váltja fel. A bíró olyan tervet eszel ki, mely szerint fel kell gyújtani a falut, majd a biztosító kártérítéséből a síkságon kell újat, korszerűbbet felépíteni. Sellyei mestere a drámaian nyomott várakozás leírásának. A terv nem sikerül, közben államfordulatra kerül sor: az első csehszlovák köztársaságban agyag híján nehéz életet, kegyetlen sorsot élnek az emberek. Amikor aztán egy évtized múltán a véletlen folytán valóban leég a falu, a biztosító s az új állam nem segít, és az embereknek nem marad más, mint hogy kijavítgassák és ismét lakhatóvá tegyék leégett és megnyomorított házaikat. A történet komor emberi sorsot szimbolizál, és a mátyusföldi falu drámai valóságával akár Macondo rokona, legendabeli társa lehetne...

Csanda Sándor, Sellyei kutatója és ismerője a *Nádas házak* alapos előszavában megírja az íróról, hogy 1909. január 1-jén született, valódi nevén Miskovicsnak hívták, írói nevét szülőhelye, Vágsellye után vette fel, s már apja és nagyapja is a táj híres és kedvelt mesélői voltak. Hasonló egykori parasztemberek és régi igricek, Tinódiak és garabonciások kései utódaiként a falu társas eseményeinek

Sellyei József kiterjedt levelezést folytatott. Az alábbi levélváltás kezdeményezője a kassai irodalmi és kulturális élet egyik fő szervezője, Palotai Boris író, aki közvetlen Budapestre való költözése előtt, 1939. januárjában szólította meg szerzőnket s tette fel neki kérdéseit. Levelének szövegét és Sellyei válaszát hagyatékból adjuk közre. (A mindkét levélben szereplő Antalékról: Antal Sándor költő, szerkesztő, publicista, Palotai Borishoz hasonlóan Nagyváradon született; 1921 és 1940 között Pozsonyban élt.) *(cs.g.)*

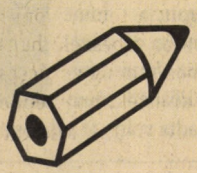

Palotai Boris, Košice, Kassa, 1939. január 11.

Kedves Sellyei József.

Emlékezik még rám? Antaléknál találkoztunk egyszer együtt, akkor volt Maga újdonsült házas. Remélem, azóta van már egy kicsi Sellyei is!

Csinálok most egy rádióankétot, s megkérem Magát, vegyen részt benne. Remélem, megteszi. Szlovenszkói írók, festők szerepelnek, s a kérdés a következő, helyesebben itt következnek a kérdések: Melyik volt az első olvasmánya? Maga kereste ki magának, vagy valakitől kapta? Hogy jött rá a betű ízére? Melyek azok az olvasmányok, amelyeket függetlenül attól, hogy mennyit köszönhet nekik, szeret? Mi hatott Magára leginkább? Volt-e olvasmányai között olyan, amelynek kívánatos, szükséges megrendülést köszönhetett? Bizonyos témákat keres az olvasmányaiban, vagy bármilyen téma alkalmas arra, hogy megrendítse, csak művész keze alól kerüljön ki? Mi döntötte el, hogy író legyen? Belső folyamat, vagy külső hatás?

Nagyobbára ezek a kérdések. Kérem, írja meg másfél gépelt oldalon, és küldje be, ha lehet, egy héten belül. Maga még nem szerepelt a kassai rádióban, s nagyon büszke lennék, ha én szólaltatnám meg elsőnek!

Szívesen köszönti kisfeleségével együtt: **Palotai Boris**.

Van gyerek már, ezt külön írja meg! Az én fiam tegnap volt 10 esztendős!

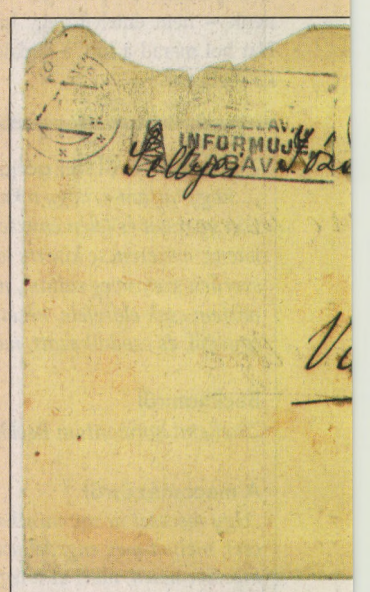

Sellyei József megidézése

szívesen látott vendégei voltak. A parasztsorsról meséltek, a faluk életéről, csodákról és mesének tűnő igaz történetekről, időszerű regéikről. Sellyeiben elődei mesélőkedve és elbeszélővénája írói minőséggé érett. Az emberi dolgokat nemcsak elbeszélte, a nehéz paraszti sorsot nemcsak megjelenítette, hanem értelmezni is próbálta, megmutatta drámai oldalát, tragikumát. Lélektanilag érzi a létet, ám nem elemez, hanem láttat. Meditál is néha, költőien. Jól komponál, ösztönösen, ám értően szerkeszt, mondhatnám: szinte modernül. Értelmezései – szerencsére – nem meddő meditációban, hosszadalmas okoskodásban nyilvánulnak meg, hanem érzékeny lírai szövegekként belesimulnak elbeszélőstílusába, a kommentáló szövegek saját átélt tapasztalatait, megélt létfilozófiáját tükrözik. Jellemzője – nem gyengéje, inkább sajátossága – az elődeitől örökölt némileg bonyolult, választékosságra törőnek tűnő, modorosságot is idéző beszédmód, másrészt a következetes és makacs, tősgyökeresen paraszti nyelverő (kell helyett mindig köll-t ír). A *Nádas házak* előszava arról is tudósít, hogy a húszas évek elején a gyerek Miskovicsot apja az érsekújvári magyar gimnáziumba íratta, de néhány osztály után ott kellett hagynia az iskolát, otthon volt rá szükség. Sorsa önművelésre ítélte, így lett író. Jellegzetesen parasztíró, rövid életében egyformán volt munkaeszköze az eke szarva, a villa nyele és a toll. Tüdőbajban halt meg 1941-ben, országosan ismert parasztíróként. Gondolkodására Szabó Dezső s részben a kor hazai népi mozgalmai, a sarlósok volt hatással. Erős sorstudat s – az európai szellemiséggel is rokon – expresszív érzelmi fűtöttség hatotta át, ez írásainak stílusára is rányomta bélyegét.

A kötetben közölt másik kisregénye a *Pecsétes élet*. A történetet bennfentes résztvevőként mondja el: szereti és feleségül akarja venni a főhős Rózsikát. A lány családjában fivére és mostohája, valamint annak fia közt harc dúl a földekért, a nincstelenség elkerüléséért. Ebben az elemi nyomorúságban a szerelem is dologi, érzést és erkölcsöt a birtoklás állati ösztöne torzít el: a szeretet nemcsak érzés, hanem eszköz is a hulló lélek nyomorúsága ellen. Az események szálait tragikus erők szövik, a gyilkos sem csak elállatiasodott bűnöző, hanem szerencsétlen ember.

Balladai történet, feszültsége úgy növekszik és tornyosul, már-már szinte kibírhatatlan s meddő drámát sejtetve, hogy ismét Márquezt, az *Egy előre bejelentett gyilkosság krónikáját* juttatja eszünkbe. A világválság és gazdasági mélypont nyomorúságában a szociális látásmód és az osztályharc fogalma sem idegen Sellyeitől, de nem politikusként gondolja el, hanem íróként érzi ezeket. Írásaiban személyesen átélt, a nélkülözésnek József Attila-i mélységű árnyaiban jelennek meg, közelről megfigyelt, írásművészetté érlelt létfilozófiai tapasztalatok fényében. Hiteles irodalom a javából. Hagyományértékű példa, a parasztlét általában elbocsátotta szellemi törekvőit, Sellyeit úgy tartotta meg, hogy közben kiteljesítette. Volt idő – a második világháború tarka magyar szellemi életében –, amikor az ilyen írót őstehetségnek nevezték, s csodálták kivételes tehetségét; Sellyeit nem ilyennek vélem, felvidéki magyar írónak inkább. A *Nádas házak* elbeszélései, elmélkedései és néprajzi írásai, élethelyzete is ismerős: rövid, megszakított tanulás után kényszerű paraszti lét! Nem szokatlan léthelyzet tehát, nem is elfeledett. Nem vész el nyomtalanul a múlt. Csak az egykori lélek és lelkiség kallódik. Bár a nyomor megszűnt, a szegénység árnyai ma is kísértenek. Az irodalom hallgat. Messze előre néz, maga mögé nem szívesen tekint. Mintha a múltból a szellemiséget a tárgyi és ösztönbéli formák érintenék meg inkább, az érzés és gondolat, a lélek kevésbé. Inkább a műtárgyak, időszerűsíthető gesztusok és mozdulatok, a régiek lelke nem. Az nyugodjon öreg sírokban, régi folyóiratok mélyén, kallódó könyvekben.

Duba Gyula

Kedves Palotai Boris,

sajnos, csak most jutottam hozzá, hogy kedves levelére válaszoljak, s föltett kérdéseire a feleletet megadjam. Mindjárt elöljáróban kijelentem, hogy dehogy felejtettem el az Antaléknál való találkozót, asszonykám is emlegeti. Szívesen mondom el, hiszen legigazibb örömünk, hogy kilenc hónapos kisfiunk van, gügyög, tipeg, tízkilós, nevetős, pufók, s ha baj tovább se leszen véle, egyesztendős korában már kilométereket fog tudni gyalogolni és létániákat fog tudni végigmondani. No igen, tíz esztendő és kilenc hónap: különbség, de nekünk a miénk határtalanságot jelent örömben és felelősségben.

Egyebekben íme, a kérdések felelete. Sajnos, írógépem nincsen. A kérdések sora írói fejlődésem sorát kívánja válasznak, s így felelek rájuk:

Én nem is olvasmányokon keresztül értem el az íróságig, hanem a mondott szón, a panaszkodáson keresztül. Nem is a betű ízére jöttem rá, hanem a szavak ízére. Már befutott szlovenszkói író voltam, és még alig ismertem valamennyit az irodalmi alkotásokból. Írásra az ösztökélt, hogy gyerekkoromtól mindenkor nehéz sorsú paraszt-emberek között éltem, nem is közöttük, hanem velük. A paraszti panaszok fölépítettségének rendjéből tanultam irodalmi formát és mondanivalót. Az élet törvényszerűségét figyeltem mindenkor, erre volt ösztönöm, s ezt a képességet tudatosítottam magamban. Ma már természetszerűleg más a helyzet, vannak kedvelt olvasmányaim, a legkedveltebbek közé a nagy paraszteposzok tartoznak: Reymont Parasztokja és Solohov Csendes Donja – a legkedveltebbek a magyar népballadák. Még Dosztojevszkijt szeretem. Ez a kis sorrend mutatja, hogy igenis keresek témákat olvasmányaimban, mint ahogyan minden rendszeresen olvasó ember keres.

Hogy író legyek, azt öröklés döntötte el. Apám született elbeszélő volt, a többi ősöm között is sok volt az elbeszélő hajlamú ember, s bennem úgy csúcsosodott ki a családi érték, hogy éppen papírra is tudom vetni kifésült mondanivalóimat.

ISMERETTERJESZTŐ IRODALOM

Csanaky Eleonóra–Haraszti Mária
Vers- és prózamondók kézikönyve
AB-ART

„Egy-egy vers tulajdonképpen egy-egy dráma... tehát pódiumon egy verset koreografálni kell" – idézi Latinovits Zoltánt *Pódiumművészet* című bevezetőjében Haraszti Mária. A kiadvány nélkülözhetetlen segédeszköz vers- és prózamondók számára. Terjedelmes szakirodalommal és könyvészeti útmutatóval. A kötethez tartozó lemezen 21 József Attila-vers hallható.

Fűzve, 176 old., 14,8x20,8 cm
bolti ár: 240 Sk

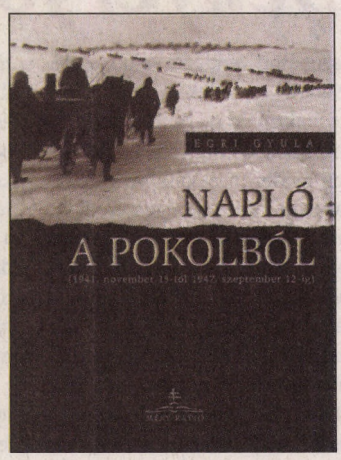

Egri Gyula
Napló a pokolból
Méry Ratio

A tornaljai Egri Gyula egyike volt azoknak a magyar katonáknak, akiket a Don-kanyarig sodort a történelem vihara. A csodával határos módon élte túl a hadifogság embertelen éveit is, majd két vaskos füzetbe lejegyezte kálváriájának történetét, hogy aztán több mint fél évszázad múlva közreadhassa azoknak, akik mindezt csak a történelemkönyvek lapjairól ismerik. Bár onnan éppen ezek a történetek hiányoznak.

Kötve, 176 old., 15,2x21 cm
bolti ár: 290 Sk
kedvezménnyel: 230 Sk

Erdélyi Géza
Gömör vármegye klasszicista építészete
Madách-Posonium

A könyv a történelmi Gömör vármegye mintegy 200 klasszicista építészeti objektumának, egyházi és világi épületének a létéről ad tudományos és élményelevenségű tanúbizonyságot, s lesz így mintegy a régió sajátos nézőpontú története s egyben színes útikönyve.

Kötve, 160 old., 17x24 cm
bolti ár: 380 Sk

Maurer Artur
Gróf Andrássy
Méry Ratio

A kiadvány eredetileg 1900-ban jelent meg Rozsnyón. Szerzője, a Rozsnyói Hírlap alapítója és szerkesztője, a nagy műveltségű Maurer Artur 1880-tól volt Szepes megye főorvosa, az Andrássy család háziorvosa és bizalmasa. A gyűjtemény a honfoglalástól a 20 század elejéig követi az Andrássy nemzetség történetére vonatkozó adatokat. 16 oldal színes képmelléklettel.

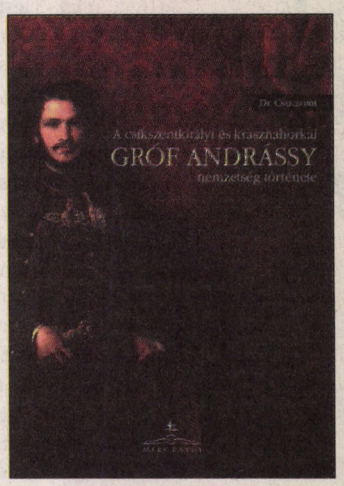

Kötve, 116 old., 15,2x21 cm
bolti ár: 290 Sk
kedvezménnyel: 230 Sk

Prokopp Mária
Somorja középkori temploma
Méry Ratio

A templom a XIII. és a XIV. században teljesen ki volt festve. Ezeket a falképeket, töredékeket és magát a plébániatemplomot mutatja be a művészettörténész professzor remek munkája – történelmi-művészeti sétára invitálva az olvasót. A templom építészeti, szobrászati és festészeti emlékei beszédesen vallanak a múltról, egyszersmind megerősítik Somorja történeti és művészeti jelentőségét.

Kötve, 64 old., 21,8x30,4 cm
bolti ár: 390 Sk
kedvezménnyel: 310 Sk

Szőke József
Csatangoló
Lilium Aurum

A *Történelmi séták Szlovákia legszebb tájain* alcímű, számos képpel és kordokumentum értékű illusztrációval kiegészülő könyv nem szokványos útikalauz. A kötet emlékeire és a magyar–szlovák évszázados együttélés közös történelmi színhelyeire összpontosít, s egyfajta hangulatos történelmi sétára, nézelődésre és merengésre invitálja az olvasót.

Kötve, 128 old., 21,6x30,4 cm
bolti ár: 259 Sk
kedvezménnyel: 233 Sk

Ég és föld között

A hegyek régóta vonzották az embereket. A misztikus felemelkedés lehetőségét, a magasságot, az égbe törést, a megközelíthetetlenséget szimbolizálták. Az emberek a hegy csúcsát valamikor az istenek lakhelyének tartották, és szentként tisztelték. A hegy csodás események színhelyévé vált, összekapcsolta az égi és földi világot.

A hegyek világa Scheirich Lászlót is megihlette. *A mi Magas-Tátránk* című adatgazdag könyve (második, bővített kiadás) a Nap Kiadó gondozásában jelent meg. A hegység iránti érdeklődésről tanúskodik, hogy a Tátrát eddig közel 150 millió személy látogatta meg, és az idők során számos kutatót foglalkoztatott. A tatrológia elnevezés is a hegységgel kapcsolatos irodalom gazdagságára utal. Maga a szerző írja, hogy célja megismertetni az olvasót a Magas-Tátra (Szlovákia területén levő) történelmi eseményeivel (a könyv alcíme – *A Magas-Tátra történelme* – is erre utal), földrajzi neveinek kialakulásával. Tekintettel a könyv terjedelmére (316 lap), elsősorban a magyar helynevekkel foglalkozik, de mindenütt feltünteti a szlovák névmegfelelőt, és sok helyen a németet és a lengyelt is. A helyneveket térképeken lokalizálja, s a tárgyalt toponimák magyar–szlovák, szlovák–magyar jegyzéke a mellékletben található (273–312. lap). A művet gazdag képanyag teszi szemléletesebbé.

A könyv írója az egyes fontosabb völgyek, gerincek, csúcsok tárgyalását a Tátra nyugati részén kezdi, és fokozatosan halad kelet felé. Az egyes fejezetek szerkezete hasonló. A hegyrészek leírását az alattuk levő települések történetével indítja, majd ismerteti az itt található földrajzi objektumokat (tó, forrás, patak, vízesés, szikla, barlang, erdő, rét, út, ház stb.), az egyes nevek létrejöttének motivációját, a lokalizációs ponthoz kötődő különböző (magyar és más nyelvű) névváltozatokat, a névadókat, az első látogatókat, a hegyrészekkel foglalkozó kutatókat, a turistaegyesületek tevékenységét, a meg nem valósított terveket és névjavaslatokat, a tragikus eseményeket, a szájhagyomány útján terjedő hiedelmeket. A szerző nagy hangsúlyt fektet az egyes helynevek eredetének feltárására. Több száz tulajdonnév keletkezésének névadási indítékát adja meg. A helynevek rengeteg hely- és művelődéstörténeti információt rejtenek magukban, különböző tudományágak (történelem, földrajz, nyelvészet, néprajz stb.) számára szolgálnak adalékokkal. Olyan tudományágat is ismerünk, melynek az egyik fő kutatási tárgyát ezek képezik: a névtudomány helynevekkel foglalkozó ágát toponomasztikának nevezzük. Egyes helynevek keletkezéstörténete ismeretlen, vagy több motiváció is számításba jöhet, magának a Tátra elnevezésnek az etimológiája sincs a mai napig véglegesen tisztázva. A következőkben lássunk néhány ismert névadási indítékot példákkal szemléltetve!

A Magas-Tátra egy-egy csúcsa gyakran arról a településről kapta nevét, amelynek a birtokába tartozott: Batizfalvi-csúcs, Csorbai-csúcs, Gerlachfalvi-csúcs, Felkai-csúcs, Késmárki-csúcs, Lomnici-csúcs, Menguszfalvi-csúcs. Egyes névtelen hegycsúcsok az első megmászóik nevét vették fel: Déchy-csúcs, Englisch-csúcs, Grósz-kuloár, Komarnicki-pillér, Simon-torony. Nemcsak férfiakról, hanem nőkről is elneveztek hegyrészeket. Erről tanúskodnak az Erzsike-torony, Etelka-torony, Katalin-csúcs, Márta-csúcs nevek. A hegyrész alakjára utalnak a következők: Bástya-gerinc, Hegyes-torony, Szív-völgy, Szekrényes, Szűk-barlang. Állatnevek is szolgálhattak a névadás motívumaként: Halas-tó, Kacsa-völgy, Macska-katlan, Mormota-völgy, Pók-völgy, Zerge-tavak. A diákok hegyi túráját örökíti meg a Diák-forrás, Egyetemi-csúcs név. A mesevilágból ismert szereplők is megjelennek a névanyagban: Hüvelyk Matyi, Sárkány-fal. Különböző népek más-más motiváció alapján adhattak nevet ugyanannak a hegycsúcsnak: Déchy-csúcs (Dračí štít), Dénes-csúcs (Malé Rysy), Fecske-torony (Pyšný štít). A szerző által tárgyalt nevek között vannak pozitív (Gyöngy-vízesés, Idillikus-patak, Virágoskert-torony) és negatív (Ördög-hát, Pokol-torony, Sátán-csorba) asszociációt keltők. Egy lokalizációs pontnak több megnevezése is lehetett a múltban. Példaként említhetjük, hogy a Lomnici-csúcsot (az egyéb megnevezések mellett) a 17. században Vaternak (Apa), Grossvaternak (Nagyapa) nevezték, a 18. században Königsberg (Királyi hegy) néven is előfordul, s a régi lengyel irodalomban mint Kórlowa Tatr (a Tátra királynője) szerepel. Érdekes adatokat találhatunk a könyvben a hivatalos helynévváltoztatással kapcsolatban is: pl. az egész történelmi Magyarország legmagasabb hegycsúcsának, a Gerlachfalvi-csúcsnak a nevét a millennium évében, 1896-ban Ferenc József-csúcsra változtatták, majd 1948-tól Sztálin-csúcs volt a neve, 1956-ban pedig hivatalosan visszakapta régi nevét. A szerző a nevek történeti forrásokban való előfordulását, változását, a névadás módját és idejét faktografikus pontossággal írja le. Számos olyan névjavaslatot is közöl, amelyet nem fogadtak el, vagy nem terjedtek el: pl. 1902-ben Késmárk városa a határában levő egyik csúcsot Kossuth Lajos-csúcsnak nevezte el, de a név általánosan nem terjedt el a hegymászók és turisták között. Néhány helynév félreértés révén keletkezett: pl. a gorál Ceška dolina (= Nehéz-völgy; azaz nehezen megközelíthető völgy) elnevezést Sydow porosz utazó 1830-ban megjelent művében Böhmisches Talnak (Cseh-völgy) fordította. A nevet más szerzők is átvették, és végül általánosan elterjedt az új (Cseh-völgy) elnevezés. A hegység kutatásáról és kutatóiról is sok érdekességet tudhatunk meg. Példaként említjük, hogy a Csendes-völgyben 1975-ben egy őshüllő, egy 200 millió évvel azelőtt élt dinoszaurusz leleteit fedezték fel a geológusok. A látogatókról, hegymászókról életrajzi adatokat közöl a szerző, s több alkalommal idézi az írott forrásokból az egyes csúcsok megmászásának élménygazdag leírását.

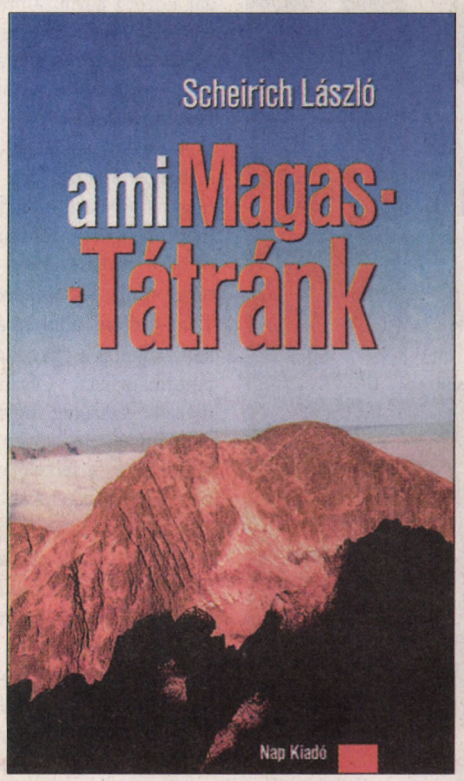

A Tátrát sok nevezetes történelmi személyiség látogatta meg az idők során. Az uralkodók közül megemlíthetjük II. Frigyes Ágost szász királyt, aki 1840-ben megmászta a Kriván-csúcsot. Ennek emlékére 1841-ben egy obeliszket állítottak fel a csúcsra, amelynek eredetije már nincs meg, de kicsinyített mása a poprádi múzeumban látható. Sajnos a múltban a Magas-Tátra több tragikus esemény színhelyévé vált. Ezekről is megemlékezik a szerző, s megemlíti, hogy 1997-ig a Szimbolikus temetőben 214 emléktáblát helyeztek el 320 személy emlékére.

A könyvben a Tátra hiedelemvilágába is betekintést nyerhetünk. A tátrai kincsekről, a mesebeli bányászmanókról, tündérekről, sárkányokról érdekes történeteket olvashatunk. Az egyik legenda szerint a Békás-tó elnevezés az aranyásóktól származik, akik azt hitték, hogy a tavakban varangyos békák élnek, és gyomrukban aranyszemcsék vannak. Scheirich Lászlót joggal sorolhatjuk a jeles tatrológusok közé. A témában való jártasságát bizonyítja a szakirodalomból, történeti, levéltári forrásokból származó (elsősorban magyar, német és szlovák nyelvű) hivatkozások nagy száma. A tátrai irodalom a szerzőnek köszönhetően értékes művel gazdagodott.

Bauko János

Japán gulyás, avagy úton lenni boldogság...

Eperjesről indul útnak a vándor, hogy megfesse egy ellentmondásos világ pikareszkjét

Az ezredforduló szlovák nyelvű szépirodalma nagybeteg – olvastam nemrégiben egy hazai irodalomesztéta megjegyzését a világhálón –: hiányzik belőle az eredetiség, a kreativitás, a lelkesedés és az ifjúi hév. A fiatal szerzők egytől egyig depressziósak; hajh, mivé is lett a hatvanas évek nagy fellobbanása...?

Szellemi impotenciával állunk szemközt – jegyzi meg a fent idézett gondolatok szerzője a továbbiakban –, a sikertelenségtől vagy a csődtől való félelem hatja át a legtöbb, a kilencvenes évek kezdetétől napjainkig kínnal-keservvel szült alkotást, ne csodálkozzunk tehát, ha ez a csőd be is következik. A szerzők további problémája, hogy nem sajátították el az írás mesterségét, úgy akarnak „irodalmat csinálni", hogy alapvető fogalmakkal, módszerekkel nincsenek tisztában. Valami forradalmian újat akarnak végghez vinni anélkül, hogy tisztában volnának az alkotás technikájával, a Tisztelt Olvasónak pedig főképp azt lehet felróni, hogy nem szól: valami nincs rendjén, a könyvek döntő többsége élvezhetetlen. Az irodalom így a hátára fordult bogárhoz válik hasonlatossá – rúgkapál, ám lábra állni s haladni nem tud. Az ezredforduló irodalma olvashatatlan, olyan, mint a félkész gulyás.

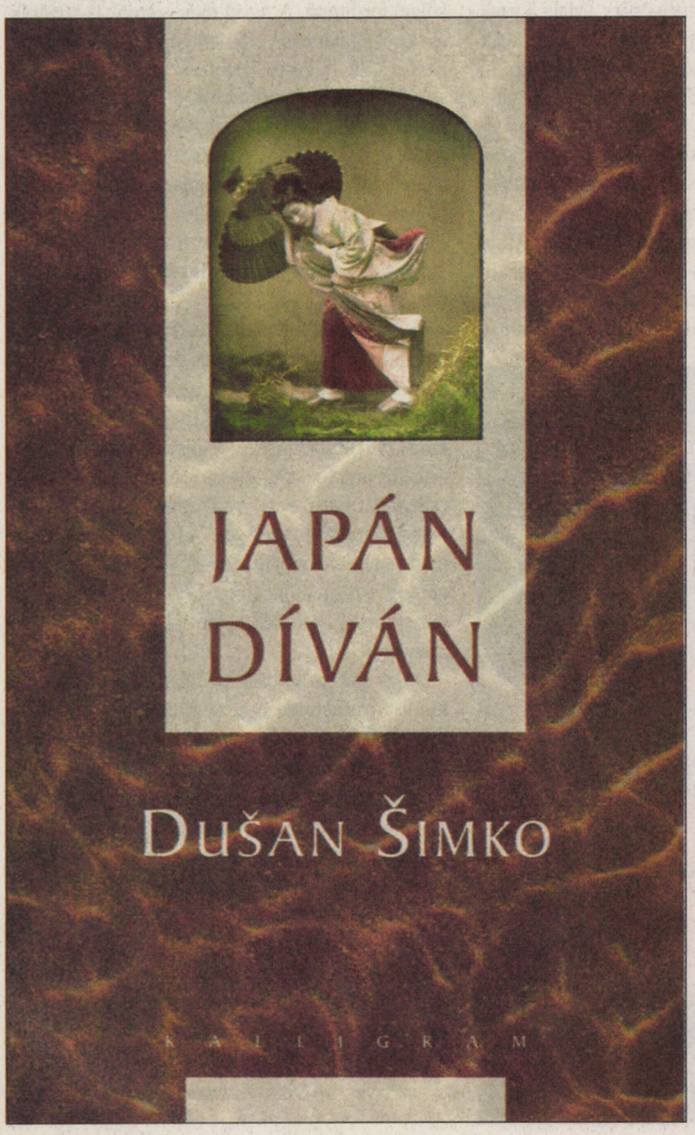

Érdekes az esztéta tényszerű hozzászólásának befejezése, melyben rámutat, hogy bár 1989-ben megszüntettük a cenzúrát, s ezzel a szocialista realizmus vörös csillaga is leáldozott, úgy tűnik, nincs mivel kitöltenünk az irodalomban keletkezett űrt (megjegyzem: űrnek és zűrnek azóta is bővében vagyunk). A sarkalatos kérdés tehát ekképp hangzik: milyen tartalommal töltsük ki a hirtelen nyakunkba szakadt szabadságot?

A vándor beindul...

„Bottal s öreg kutyámmal indúltam hazulról. / Dalolva mentem és torkom nem únta még az országút fáradságos énekét." – kattantak be automatikusan Szabó Lőrinc 1921-ben papírra vetett, *A vándor elindul* című versének kezdősorai, miután végeztem Dušan Šimko *Japán díván* című könyvének „első olvasatával". Šimko, aki a magyar irodalomkedvelő közönséget a *Kassai maraton* című elbeszéléskötetével és *Esterházy lakája* című regényével lepte meg, egy délután megdöntötte a kortárs irodalom és a halódó bogár közötti párhuzamról szóló fent elemzett elméletet, bizonyítva, hogy Márai után is van élet az irodalomban – legalábbis bizonyos műfaji határokon belül.

A Kassán született, jelenleg Bázelben élő szerzőről illik tudni, hogy 1968-ban emigrált Svájcba, majd befejezve földtani tanulmányait a világ számos szegletében megfordult. Kutatóként jutott el a Távol-Keletre, ahol az ásványtanon kívül főképp a világok együttélését tanulmányozta. Olyan világokét, melyek látszólag ugyan letűntek már, ám néhány helyen – így Hongkongban és a felkelő nap országában, Japánban – tovább élnek. Egészen pontosan: tovább éltetik őket, hiszen a több évszázados elszigeteltségben élő, abból kitörő és a világ harmadik gazdasági nagyhatalmává előlépő japánok továbbra is úgy ragaszkodnak hagyományaikhoz, mintha a jövőjük függne attól, hogy átmentik-e a tegnapot a holnapba. Meglehet, igazuk van; egész történelmük, filozófiájuk és életfelfogásuk a múlt iránti határtalan és feltétlen tiszteletre támaszkodik, s a történelem eddig őket igazolta...

Új perspektívával gazdagítja ezt a világok közötti utazást Dušan Šimko hőse, Jakab, a dekadens Nyugatról a rohamosan fejlődő Távol-Keletre vetődő vándor, aki a megismerés más útját választja; rácsodálkozásában ott a kétkedés, a készen kapott, megingathatatlan igazságok pedig kérdések megfogalmazására sarkallják. A Japánról alkotott kép így igazán élénk árnyalatokban elevenedik meg, néhol ki sem mondott, a sorok közt bujkáló társadalomkritikával kiegészítve. Mert a pikareszk már csak ilyen.

> **Az irodalom így a hátára fordult bogárhoz válik hasonlatossá – rúgkapál, ám lábra állni s haladni nem tud...**

Ingatag és ingathatatlan

„Az első földrengést úgy várta, mint valami cirkuszi attrakciót – ehhez képest ideges remegésként érkezett el, majd vibrációvá fokozódott, a Tokiói Egyetem olvasótermének bádogasztalán meginogtak a stószba rakott könyvek, és ugrálni kezdtek a tollak meg a ceruzák. Jakab figyelte a kölcsönző alacsony pultja mögött ülő két könyvtárosnőt. Az egyik szó nélkül lehajolt, és odanyújtott kolléganőjének egy sárga védősisakot. A csillogó műanyag sisakon látszott, hogy még senki nem használta. Jakab radírja volt az egyetlen tárgy, amely mozdulatlan maradt: nyilván nem illetődött meg kellőképp a Japánt átszelő tektonikus császármetszéstől – a Fossa magnától –, az ismert védjegy feltartott ormányú elefántja volt rápecsételve, alatta a felirat: Made in Germany."

A világ ingatag és megingathatatlan jelenségeinél maradva, Šimko

keserűn tréfás korrajzának főhőse olyan metafizikai fogalmakon keresztül próbál bemutatni egy rohamosan változó világot, mint az állandóság és a mulandóság. Aki szereti az ez irányba kifuttatható gondolatsorokat, bizonyára élvezettel fogja olvasni Jakab töprengéseit, meglátásait arról, hány rész hazugságból és hány rész őszinteségből áll össze az a világ, melyben az elsődleges cél a tekintély kivívása és megőrzése, vagy éppen a ranglétra megmászása. Japán hétköznapjai és ünnepei egyaránt rítusokból állnak össze, melyekben minden rezdülésnek, mozdulatnak, ki nem ejtett szónak is óriási jelentősége van. Aki a semmittevés, nem-hatás filozófiájának gyakorlását választja életcéljául, óhatatlanul ellentmondásokba keveredik, melyek meghasonlásokhoz vezetnek, hiszen a szamurájok, gésák és vándor szerzetesek kora rég véget ért. S véget ért vele a nagy, pátosszal teli érzések kora is; amit oly görcsösen vigyáznak, egy régi világ karikatúrája, mely nem is külsőségeiben, mint inkább megélésének módozataiban volt érdekes, becses.

Keresd a nőt,

...s ha megtaláltad, felejtsd el – sarkítható Šimko művének másik fontos mozzanata, a szerző a társadalomrajz hátteréül ugyanis egy szerelmi történetet választott. Jakab és Szunkió szerelmét kis iróniával soha be nem teljesedő, ámde mindvégig reményteljes rügyfakadásnak is nevezhetném, de azzal, hogy a sors – vagy valamely felsőbb hatalom – játékot űz velük, a két szereplő mindvégig tisztában van. Bizonyos mértékig sablonos a történet, hiszen a két különböző világból jött, más-más értékrenddel, életszemlélettel felruházott szereplő esetében a kapcsolat csakis kudarccal végződhet – miképp az már az úrilányról és a szegénylegényről (vagy fordítva) szóló regényekben történni szokott. Mégis tanulságos végigkövetni ezt a szálat, mivel a szerző mestere a mesélésnek, s a látszólag jelentéktelen momentumokat is úgy jeleníti meg az olvasó előtt, hogy az már a lélektani regény határát súrolja. A világok összeférhetetlenségéről pedig csak ennyit:

...rácsodálkozásában ott a kétkedés, a készen kapott igazságok pedig kérdések megfogalmazására sarkallják...

„Jakab (halkan): – Ad maiorem Dei gloriam. Szabadon a furfangos kópé, Szent Ignác szerint, de erről te, Szanae, semmit sem tudsz, a college-ban nem tanultok latint, csak az ójapánnal gyötritek magatokat. Ha nem védett volna meg a mongoloktól a tájfunotok, és nem választott volna el a tenger meg a beláthatatlan távolság a falánk és sóvár Európától, hanem kannibálok lettetek volna – nyam-nyam, ma saját kargókultuszotok lenne, mint az Új-Hebridák lakóinak. Úgy ám, a Mitsubishi helyett rövid sortban állnátok a tengerparton, és várnátok, míg megjön John from America, ha-ha-ha. Persze kézen állva is lehet meditálni, és közben buddhista szutrákat mormolni."

...egy régi világ karikatúrája, mely nem is külsőségeiben, mint megélésének módozataiban volt érdekes, becses...

Mikor jó a vége?

Mindent egybevetve azonban nem állíthatom, hogy Dušan Šimko könyve a pesszimista, borúlátással, sőt depresszióval áthatott, egyre sokasodó alkotások sorát gyarapítaná. A feszültséggel teli téma feldolgozása könnyed – lehet, hogy az évekig Japánban vendégeskedő szerző a zen filozófiájából is magába szívott valamit. Elismeréssel kell nyilatkoznom a mű fordítója, F. Kováts Piroska munkájáról is, aki az írásom elején említett két másik Šimko-kötet magyar nyelvű megjelentetéséből is aktívan kivette részét; fordítói munkáját Madách-díjjal jutalmazták.

Japán hangulatánál és az 1921. évnél maradva, álljon itt Márai Sándor *Japán kert*jének egyik gondolata, mely szerintem Šimko művét, hozzáállását és könyvének hangulatát egyaránt hűen idézi: „Li visszament ..., s nyugtalan írással írt egy anzikszet arról, hogy ott sem jó az élet. De a japán kert emlékét itt hagyta; s nekem különös örömöm telik benne, hogy hozzányúljak néha, mert előkelő játékosságával úgy hat reám, mint minden hiú földi lény egyetlen szimbóluma."

Lőrincz Adrián

Giuseppe Arcimboldo: Éva az almával. Olaj, 1578. Bázel, magángyűjtemény

Részlet a regényből

A frottírtörölköző alatt egyik kezével lehántotta magáról a fürdőruháját, a másikkal a mellére szorított törölközőt tartotta. A fürdőruhát szorosan összehajtogatta, letette maga mellé, és apró tenyerével kinyomkodta belőle a vizet.

Jakab nézte Szanaét, szinte gyermekien törékeny testét. Szanae ültében átfogta a térdét, és felpúposította a hátát, mint a macska. Széles arcát hegyes térdére támasztotta. Kibomlott haja így a bokájáig ért.

Jakabot öccsére emlékeztette a balatoni családi fényképeken. Akkor ott édesanyjuk fényképezte őket. Egy Leicával, anélkül, hogy tudta volna, mekkora értéket tart a kezében. Évekkel később Jakab megtudta tőle, hogy a fényképezőgépet egy Samoljovič nevű fogorvostól vette, aki negyvenhétben – Jakab számára akkor ismeretlen okból – családjával együtt elköltözött Eperjesről az ígéret földjére.

Szanae most úgy ül itt mellette, mint az öccse, Pali, csak kisebb a lába, és keskenyebb a háta. Az összes fennmaradt családi fényképen, mely a balatoni strandéletet örökíti meg a siófoki motelban, Pali gyümölcsöt eszik: almát, szőlőt, vagy zamatos őszibarackot. Jakab odanyújtott Szanaénak egy körtét abból a felséges fajtából, melyet csak a japánok termesztenek. Kavamotónak mindig gondja volt rá, hogy a hajón elegendő gyümölcs legyen.

Szanae mohón beleharapott, a leve végigfolyt kerek állán. Pontosan úgy, mint Jakab öccsének, Palinak anyjuk megsárgult, fogazott szélű fényképein. Anyja minden adandó alkalommal megmutatta őket az ismerőseinek. Nagy piros bugyellárisában, más „sikerült" fényképek mellett természetesen magánál hordott egy Siófokon készültet is. Szanaénak is rajta kell lennie azon a fényképen mint a háttérben álló kislánynak, kidugott hassal és homokvödörrel a kezében.

Szanae nekivetette a hátát Jakab térdének és felajánlotta, hogy elmond neki egy mesét.

– De csak ha megígéred, hogy nem fogod unni.

MŰVELŐDÉSTÖRTÉNET

Kötve, 360 old., 21,2x15,2 cm
bolti ár: 240 Sk

Bolgár Adrianna
Mikszáth-regények és -novellák magyar–szlovák, szlovák–magyar frazeológiai szótára
Plectrum

A terjedelmes fordításelméleti tanulmánnyal induló kötet Mikszáth prózai munkáinak szlovák fordításai alapján veti össze, kategorizálja, dolgozza fel az eredetiben és a fordításszövegekben előforduló frazeologizmusokat. Ezt követi a kétnyelvű szótári rész, amely Mikszáth stílusának köszönhetően részben általános magyar–szlovák és szlovák–magyar frazeológiai szótárként is forgatható.

Fűzve, 126 old., 16,4x23,5 cm
bolti ár: 210 Sk
kedvezménnyel: 189 Sk

Csáky Károly
Irodalmi kapcsolatok II.
Lilium Aurum

A helytörténész szerző ezúttal szavai szerint „a szépirodalom második vonalába" sorolható alkotókat mutat be (Pajor Istvánt, Pongrácz Lajost, Szontagh Pált, Balogh Károlyt, Baloghy Dezsőt, Lisznyai Kálmánt, Ferenczy Terézt, Gáspár Imrét). Kívülük helyet kap még a könyvben szakirodalmi jelentőségéknél fogva Ipolyi Arnold, Szeder Fábián, Gyürky Antal és a címer- és származástan-kutató Nagy Iván.

Dobrovits Mihály (összeáll.)
Az előkelő idegen
Lilium Aurum

A kötet a III. Nemzetközi Vámbéry Konferencia tanulmányait foglalja össze. Szerzői: Bujna Zoltán, Dobrovits Mihály, Hazai György, S. Sz. Kamoliddin, Keller László, Kende Tamás, Kiss László, Kovács Attila, Sárközy Miklós, Seres István, Szvoboda Dománszky Gabriella, T. Nyíri Mária, Vásáry István és Wágner Péter.

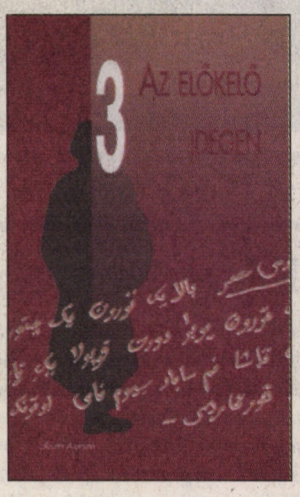

Fűzve, 312 old., 12,4x20 cm
bolti ár: 172 Sk
kedvezménnyel: 155 Sk

Dr. Kiss László
Orvostörténeti helynevek a Felvidéken
Lilium Aurum

A lexikonszerű kézikönyv egyfajta orvostörténeti földrajzkönyv és útikalauz is. Az ábécérendbe szedett helységnévtár több mint ötszáz, 1918 előtt élt orvos kötődését jelzi az egykori Felvidék, a mai Szlovákia településeihez – röviden vázolva az orvosok életpályáját, szakterületét is, köztük számos olyanét is, akik kimaradtak az eddigi szlovák és magyar életrajzi lexikonokból, orvostörténeti összefoglalókból.

Kötve, 11,5x17,7 cm
bolti ár: 279 Sk
kedvezménnyel: 251 Sk

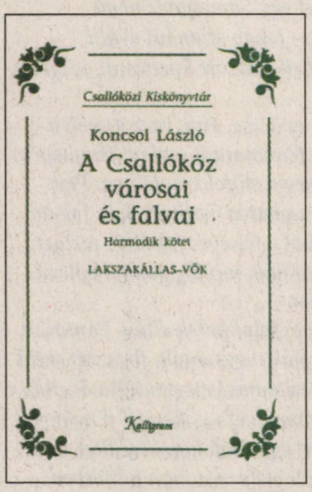

Kötve, 512 old., 13,5x20,7 cm
bolti ár: 320 Sk
kedvezménnyel: 290 Sk

Koncsol László
A Csallóköz városai és falvai III.
Kalligram

A *Csallóközi Kiskönyvtár* sorozat újabb darabja a háromkötetes (többnyelvű) csallóközi enciklopédia záró darabja (Lakszakállas–Vők). A történelmi, földrajzi, statisztikai, településtörténeti lexikon az egyes városokról és falvakról szóló tudnivalókat és ismereteket foglalja össze, a települések betűrendjében, ezen belül időrendben. Térképekkel, név- és tárgymutatóval. Tanárok, tanulók, tudósok, turisták nélkülözhetetlen segédkönyve.

Kötve, 240 old., 13,2x20,5 cm
bolti ár: 284 Sk

Szénássy Zoltán
Új komáromi Olympos
KT Kiadó

Az 1987-ben megjelent munka bővített változatának Komárom a főszereplője (a várost Jókai nevezte magyar Olymposnak). A könyv a hagyományébresztés szándékával szól azokról a személyiségekről, akik a város művelődéstörténetében fontos szerepet játszottak. A szerző által irodalomtörténeti tipográfiának nevezett kötet elsősorban az ifjúságnak ajánlható.

Folytatásra váró sorozat

„Szlovákok vagyunk?" – rohan oda hozzám a nemsokára hároméves nagyobbik lányunk, Lilla, amikor már vagy fél órája az egyik kedvenc, szlovák nyelvű gyermekdalokat tartalmazó CD-jét hallgatja. „Nem, magyarok" – mondom neki. „Magyarok?" – kérdez vissza. „Igen – felelem. – Magyarok, de Szlovákiában élünk." Néz rám nagy szemekkel, látom, nem érti. „Szlovákiai magyarok" – fogalmazok másképp. Kétféleképpen is mondom, de sehogy sem tudom röviden, számára is érthetően megmagyarázni, miért vagyunk magyarok, s miért Szlovákiában vagyunk azok, meg hogyan jön a képbe a szlovák nyelv.

Egyébként sem érzem a folytonos rövid (ön)definiálás kényszerét, mert megfigyeltem, hogy akiket állandóan ez foglalkoztat, azok – a valóban szerioz társadalomkutatók és néhány közéleti ember kivételével – rendszerint a hangzatos, sommás, ugyanakkor suta vagy egyenest félrevezető megállapításokig jutnak. Az is érdekes – s ezzel, mentségemre szolgáljon, talán nem vagyok egyedül –, hogy dühömben szoktam megmondani, kik és milyenek „ezek" a szlovákiai magyarok, igaz, olyankor is csak saját használatra, hiszen végső soron én is „ezek" közé tartozom.

Ennél sokkal komolyabb és körültekintőbb, mert leíró összegzésre, bemutatásra vállalkozott az az egyelőre kétkötetes, ám remélhetőleg újabb összefoglalókkal is jelentkező könyvsorozat, amelynek *Magyarok Szlovákiában* sorozatcímmel eddig két része látott napvilágot – mindkettő Fazekas József és Hunčík Péter szerkesztésében, a somorjai Fórum Kisebbségkutató Intézet és a dunaszerdahelyi Lilium Aurum Könyvkiadó gondozásában.

A közösségünk 1989 és 2004 közti időszakáról szakterületenként és tanulmányokban számot adó, tulajdonképpen szinkron helyzetképet mutató első kötet (*Magyarok Szlovákiában – Összefoglaló jelentés a rendszerváltástól az európai uniós csatlakozásig*) már két éve haszonnal forgatható, hiszen jól eligazít (még akár az ajánlott, felhasznált szakirodalom böngészésével is), ha valamilyen közelmúltbeli történés, jelenség vagy a rendszerváltás utáni folyamatok értelmezéséhez keresünk fogódzókat. A tanulmánykötet-jelleg miatt egy-

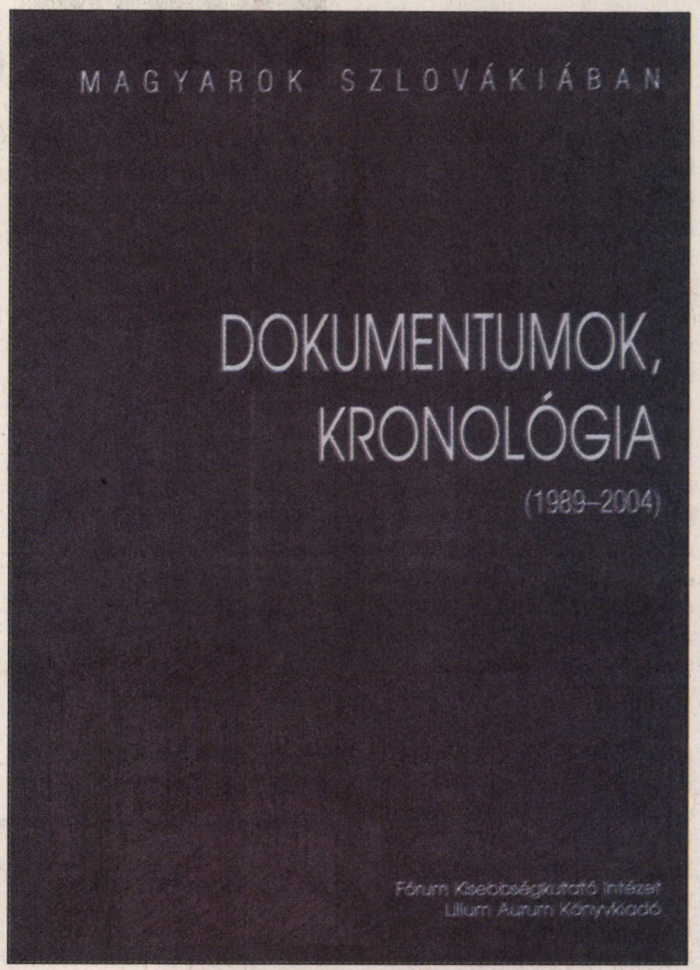

szerre enciklopedikus és monografikus első részt most jól kiegészíti a második, amely – csak a legszükségesebb magyarázattal, de amúgy kommentár nélkül – a pártállam végnapjaitól és a rendszerváltástól Szlovákia 2004-es uniós csatlakozásáig terjedő időszak kisebbségünket (is) érintő legfontosabb dokumentumait adja közre egy alapos kronológiával kiegészítve.

Ha végigtekintjük a dokumentumokat, a történelmi távlat hiányában még nehezen látható ívek, törésvonalak és a végletek közti vergődések mutatkoznak meg előttünk (a szerkesztésnek köszönhetően is), akkor is, ha csak a második részt ismerjük. Pártállamból – minden buktatóval együtt – parlamentáris demokrácia, Csehszlovákiából Szlovákia, a szocialista tábor elvasfüggönyzött szatellitjéből az Európai Unió és a NATO tagállama lett az ország, de közben megnőttek a társadalmi rétegek és a régiók közti szakadékok. A rendszerváltást és az egészséges össztársadalmi integrációt támogató, de önrendelkezési jogát is megfogalmazó magyar kisebbség hol kiszolgáltatott bábu, hol sorsa alakításába beleszólni tudó közösség volt az elmúlt szűk két évtizedben. A többpárti politikai érdekképviselet egypártivá vált, bár hasonló, csak más hatású folyamat hellyel-közzel a demokratikus szlovák jobboldalon is végbement. Nagyjából a felsoroltak azok a folyamatok, amelyeket nagyobb biztonsággal nevezhetünk meghatározóaknak. Nehezebben állapítható meg azonban, hogy mik a fontos részletek, amelyek más megvilágításba helyeznek jelentősebb eseményeket. Kevésbé átlátható, hogy mennyire csak formális és mennyire cselekvőképes az át- vagy kialakult kisebbségi intézményhálózat. Kérdéses az is, hogy az igazából 1998 után „helyzetbe hozott" pragmatikus, vitathatatlanul számos eredményt felmutató szlovákiai magyar politizálás az aprómunka idején mennyire feledkezett meg az elvi szintű programalkotásról. Hangsúlyozom, ez inkább kérdés, és – most csak a kötetet véve alapul – leginkább abból adódik, hogy a könyv kisebbséggel kapcsolatos dokumentumokat közlő részében a Magyar Koalíció Pártjának 1998-as és 2002-es választási programja a két utolsó szöveg, azokat már semmi sem követi, pedig a dokumentumtár is 2004-ig szól. Persze, a törvényeket, rendeleteket és határozatokat tartalmazó részben kellő ellensúlyként ott szerepelnek azok a jogszabályok, amelyek 1998 után nagyobb biztonságot teremtettek a kisebbségi élet terén, s amelyek megalkotásánál az MKP-nak kezdeményező, meghatározó szerepe volt.

Eligazodási pontokat ad a *Magyarok Szlovákiában* második kötete, de olvasójában számos kérdés is felmerül a korszakkal kapcsolatban. Ezekre részben csak a nagyobb időbeli távlat adhat majd választ. Az azonban szerintem csak hasznunkra válhatna, ha – talán e sorozat harmadik köteteként? – afféle olvasókönyv, szövegkönyv is készülne. Abba azoknak a nyilatkozatoknak, fontosabb publicisztikai írásoknak a legjava kerülhetne bele, amelyek ugyan magukon viselik a pillanatnyi műfajokra jellemző jegyeket, de fontosak lehetnek közelmúltunk egy-egy mozzanatának, szakaszának megértéséhez. Nem a szlovákiai magyar politikusok, közszereplők és publicisták beszédeit, nyilatkozatait, alkalmi szövegeit tartalmazó könyvekből kellene kritikátlan „remixet" közreadni, mert ez szerintem szűk, éppen ezért nem teljesen hiteles keresztmetszetet adna. Olyasvalami kellene, mint amilyen a Zalabai Zsigmond által az 1990-es évek derekán zajló táblaháborúról, a táblatörvény körüli huzavonákról szóló könyv, amelyben például korabeli cikkek is helyet kaptak. Egy olyan kötetre gondolok, amelyben például a párkányi Mária Valéria híd nemcsak a politikusi érvelés elemeként jelenne meg, hanem egy-egy jellemző szövegen (és esetleg képen) keresztül úgy is, hogy mit jelent a régióban élők számára. Orosz Mártának és Popély Árpádnak a második kötetet záró részletes kronológiája már ilyen olvasmányos folytatás felé mutat.

(A lányom is hozza a mesekönyvet, hogy olvassak neki.)

Korpás Árpád

Használati utasítás *olvasó*találkozóhoz

Kétség nem fér hozzá, hogy az olvasó az írók legjelentősebb és legfontosabb partnere, tanítómestere s végső soron kenyéradó gazdája, ezért ezt a tényt írói törekvései során ajánlatos minden alkotónak figyelembe vennie.

A kisvárosba látogató olvasót illik megtisztelni azzal, hogy a helyi írók közül a lehető legtöbben megjelenjenek tiszteletére. Abban az esetben, ha a kisvárosba fővárosi olvasó érkeznék, fölöttébb indokolt a helyi írók általi vacsorameghívása, a város nevezetességeivel való megismertetése, az esti ünnepségen pedig valamely különösen kiemelt helyre ültetése.

A fővárosi írók már hagyományosan előnyösebb helyzetben vannak, ott ugyanis bevett szokás, hogy egy irodalmi esten akár két-három olvasó is részt vesz, így az írók népes táborának lényegesen magasabb szinten van lehetősége ismereteket szerezni.

Bárhol történjék is azonban az olvasótalálkozó, úgy illik, hogy az író a rendezvényre megmosakodva érkezik, józanul, kipihenten és kíváncsian. Nem sustorog cukorkapapírral, nem emelgeti a magasba és a kamerába a könyvét, még akkor sem, ha napnál világosabb, hogy az elismert olvasó már látta valahol a kérdéses kiadványt; illedelmesen kivárja az olvasó beszédének a végét, s kérdéseket csak azután tesz fel, hogy erre a műsorvezető házigazda vagy maga az olvasó felszólítja.

Hasznos lehet az olvasót valamiről kicsiséggel meglepni: virággal, a jelenlevő írók mindegyikének egy-egy kötetével, szükség szerint e könyveknek az olvasó állandó lakhelyére történő motorizált hazaszállításával. A jelentősebb és irodalmilag igényesebb olvasót célszerű eredeti kézirattal megajándékozni.

Olykor megesik, főként a fővárosban, ahol Dunát lehetne rekeszteni írókkal, hogy egy kiemelkedő olvasóval való találkozóra túl sok író jelenik meg, s nem férnek el a helyiségben. Ilyenkor tisztelettel felkérjük a nyájas olvasót, hogy rögtön a találkozó végeztével tartson ismétlést. A művelt olvasó nem utasítja vissza ezt a kérést.

Kérdéseket az olvasónak tisztelettel és távolságtartással teszünk fel, kerüljük a bizalmaskodást, tudásunkat sem fitogtatjuk. Nagyvonalúan kellő teret kell biztosítanunk számára olvasmányélményeinek a lehető legátfogóbb kifejtésére. Ízléstelenségre vall, ha a publikumból szólásra emelkedik egy író, s arra kíván választ kapni, vajon a nyájas olvasó olvasott-e konkrétan tőle valamit.

Abban az esetben, ha az olvasó bármilyen oknál fogva nem említi meg a jelenlevő szerzők valamelyikének fontos művét, egy hozzá közel álló rokon lélek szerző óvatosan jelezheti ezt, de annak még a látszatát is kerülni kell, hogy egyfajta írói összebeszélés alapján kívánnák az olvasó figyelmét a könyvekre irányítani. Ha az olvasó ezek után mond valamit a jelenlevő író kötetéről, a szerző semmi esetre sem vitatkozik vele. Lírai művek esetében a szerző nem szab korlátokat az olvasónak a költői képek értelmezését illetően, s nem terheli saját lelki, a versírás során átélt megrendültségével.

Néhol, főként vidéken, az olvasó nevét beírják az Olvasók és nézők könyvébe, s meginvitálják a polgármesterhez. Ezt a nemes szokást ajánlatos megtartani. Összességében elmondható, hogy a vidéki írók jobban megbecsülik az olvasójukat, mint a fővárosiak. Ám ezeknek a tényeknek megvan a maguk történelmi háttere, s kénytelenek vagyunk őket tudomásul venni.

Peter Juščák (1953, Eperjes)

prózaíró és esszéista, egyebek közt könyvet írt Michal Kováč volt köztársasági elnökről, több novellaskötet és regény szerzője. Itt olvasható tárcája a *Návod na použitie zvyšnej časti života* (Használati utasítás a maradék életünkhez) című kispróza-gyűjteményéből származik, mely tavaly jelent meg a Kalligram Kiadónál. (Cs. G. fordítása)

A bemutatott könyvek a megjelölt kedvezményes árukon megrendelhetők

A megrendelő neve:
.....
utca, házszám:
.....
irányítószám, helység:
.....
Telefonszám:
.....

Szerző: | Cím: | db

A megrendelés címzettje: Vydavateľstvo Kalligram, s. r. o.
Staromestská 6/D P. O. Box 223 810 00 Bratislava 1
Tel./Fax: 00421-2-544 15 028 e-mail: distribucia@kalligram.sk